
Zbornik za umetnostno zgodovino

Archives d'histoire de l'art

Art History Journal

Izhaja od / Publié depuis / Published Since 1921

Nova vrsta / Nouvelle série / New Series LIII

Ljubljana 2017

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO N. S. LIII/2017

Izdalo in založilo / Published by

SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO, LJUBLJANA
C/O FILOZOFSKA FAKULTETA UNIVERZE V LJUBLJANI
ODDELEK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO, AŠKERČEVA 2
SI – 1101 LJUBLJANA, SLOVENIJA

Uredniški odbor / Editorial Board

RENATA NOVAK KLEMENČIČ, glavna in odgovorna urednica / Editor in chief
JANEZ BALAŽIČ, MARJETA CIGLENEČKI, MATEJ KLEMENČIČ, MATEJA KOS,
ANDREJ SMREKAR, KATARINA ŠMID, SAMO ŠTEFANAC

Mednarodni svetovalni odbor / International Advisory Board

LINDA BOREAN, FRANCESCO CAGLIOTI, NINA KUDIŠ, VLADIMIR MARKOVIČ,
INGEBORG SCHEMPER SPARHOLZ, CARL BRANDON STREHLKE

Tehnična urednica / Production Editor

KATRA MEKE

Lektoriranje / Language Editing

NIKO HUDELJA (nemščina), **KATJA KRIŽNIK JERAJ** (slovenščina),
GIORDANA TROVABENE (italijanščina), **JOSH ROCCHIO** (angleščina)

Prevajalci / Translators

ROSALBA MOLESI (italijanščina)

Oblikovanje in postavitve / Design and Typesetting

STUDIOBOTAS

Tisk / Printing

GORENJSKI TISK STORITVE, D.O.O., KRANJ

Naklada / Number of Copies Printed

350 IZVODOV

Indeksirano v / Indexed by

BHA, FRANCIS, SCOPUS, ERIH PLUS

ZA AVTORSKE PRAVICE REPRODUKCIJ ODGOVARJAJO AVTORJI
OBJAVLJENIH PRISPEVKOV.

ISSN 0351-224X

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO IZHAJA OB FINANČNI PODPORI
JAVNE AGENCIJE ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST REPUBLIKE SLOVENIJE

Kazalo / Contents

MARIJAN RUPERT	
Ob jubileju Nataše Golob	9
RAZPRAVE IN ČLANKI / ESSAYS AND ARTICLES	
ROBERT PESKAR	
Fragmenti gotskega ciborija iz Kranja	15
<i>Fragmente des gotischen Ziboriums aus Kranj</i>	
MATEVŽ REMŠKAR	
Poslikave v cerkvi sv. Marjete na Gradišču pri Lukovici	37
in Mojster Kranjskega oltarja	
<i>Murals in the Church of St. Margaret in Gradišče pri Lukovici</i>	
<i>and the Master of the Altar of Krainburg</i>	
URŠKA SUHADOLC	
Dolničarjeva Curia Labacensis – načrt za prenovu	57
ljubljske mestne hiše po augsburškem zgledu	
<i>Dolničar's Curia Labacensis – a Plan for the Rebuilding</i>	
<i>of Ljubljana's Town Hall after Augsburg's Example</i>	
MATEJ KLEMENČIČ	
Oltarji križniške cerkve v Ljubljani:	83
sodelovanje Marca Prodi in Antonia Beduzzija?	
<i>The Altars of the Church of the Teutonic Order in Ljubljana:</i>	
<i>a Result of a Collaboration between Marco Prodi and Antonio</i>	
<i>Beduzzi?</i>	
SARA TURK	
Baročni oltarji v koprski stolnici in njihova provenienca	99
<i>Gli altari del duomo di Capodistria e la loro origine</i>	

DAMIR TULIČ

Il Cardinale ritrovato: Antonio Gai per l'ex Abbazia di Busco 131
Ponovno odkriti kardinal: delo Antonia Gaia za nekdanjo opatijo v Buscu

---

VALENTINA PAVLIČ

Jožef Straub in problem avtorstva velikega oltarja 149
v cerkvi sv. Jožefa v Slovenski Bistrici
Joseph Straub and the Question of the Authorship of the High Altar in Saint Joseph Church in Slovenska Bistrica

---

KATJA MAHNIČ

Razstava zbirke slik v Kranjskem deželnem muzeju 1914. 167
Poskus rekonstrukcije razstavne strategije in njenega pomena
The Exhibition of the Collection of Paintings at the Carniolan Provincial Museum in 1914. An Attempt to Reconstruct Its Display Strategy and Significance

---

STANKO KOKOLE

Vojeslav Molè in začetki umetnostnozgodovinskega študija 191
grško-rimske antike na Univerzi v Ljubljani – I. del
Vojeslav Molè and the Earliest Courses in Graeco-Roman Art at the University of Ljubljana – Part I

AJDA ŠEME

Program Narodne galerije ob štirideseti obletnici 217
Komunistične partije Jugoslavije leta 1959 – začetek načrtne pedagoške dejavnosti?
The National Gallery of Slovenia and Its 1959 Program Dedicated to the 40th Anniversary of the Communist Party of Yugoslavia – the Beginning of a Planned Educational Activity?

PRIMOŽ LAMPIČ

Mag. Mirko (Bogomir) Kambič: življenje in delo

227

Vojeslav Molè in začetki umetnostnozgodovinskega študija grško-rimske antike na Univerzi v Ljubljani – I. del

---

STANKO KOKOLE

Vojeslav [Herman Maksimilijan] Molè se je rodil 14. decembra 1886 v Kanalu ob Soči, otroštvo je preživel na Krasu ter v takrat še zares velemestnem Trstu, njegova življenjska pot pa se je – tako je hotela nepredvidljiva usoda – sklenila 5. decembra 1973 v mestu Eugene (zvezna država Oregon, ZDA).¹ V prvih treh četrtinah preteklega stoletja je neizbrisno zaznamoval tako slovensko kot tudi poljsko umetnostno zgodovino, zato njegovo ime v obeh srednjeevropskih kulturnih miljejih, ki

---

¹ Temeljni primarni vir za preučevanje Moletovega življenja in dela je njegova obsežna avtobiografija, ki jo je spisal pred 18. junijem 1969: Vojeslav MOLÈ, *Iz knjige spominov*, Ljubljana 1970 (Spomini in srečanja, 5), p. 555 (integralno besedilo je prosto dostopno tudi na svetovnem spletu: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/mole1970/0135>; 15. 12. 2017). V tem delu z literarno ambicijo – ki ga je doslej najbolj perceptivno ovrednotil Tomaž BREJČ, *Poezija v Spominih*, *Sodobnost*, XX/7, 1972, pp. 741–743 – avtor sicer bralca že uvodoma izrecno opozarja: »[s]pis, ki bodi zgodovinski dokument, mora sloneti seveda samo na resnici. Toda to se ne pravi pisati o vsem. Marsikaj sem pozabil,« in pojasnjuje: »[r]azumljivo je tudi, da sem opustil marsikaj, kar se ni tikalo bistveno moje poti in mojih iskanj, ter da sem šel molče mimo ljudi in dogodkov, ki bi njihov spomin utegnil žaliti koga med živimi« (MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 7–8). Poleg tega se moramo zavedati tudi dejstva, da je tekst, ki ga je Molè posredoval Slovenski matici, v intelektualno svobodo javnega izražanja omejujočih slovenskih razmerah na prelomu iz šestdesetih v sedemdeseta leta lahko žal izšel le v okrnjeni obliki, na kar so že ob izidu pogumno namignili nekateri domači recenzenti, na primer Jure MIKUŽ, in: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. IX, 1972, pp. 167–168, spec. 167 (»s skrčenim obsegom, v kakršnem nam jih je Slovenska matica posredovala«); cf. e. g. Ferdo ŠERBELJ, s. v. Molè, Vojeslav (Herman), *Primorski slovenski biografski leksikon*, X, Gorica 1984, p. 458. Relativno radikalne redakcijske reze v avtorsko besedilo je s konkretnimi navedki iz nase naslovljenih Moletovih pisem dokazoval Tine DEBELJAK, Dodatek in dopolnilo k Rajka Ložarja recenziji knjige spominov V. Moleta, *Meddobje*, XIV/1–2, 1974, pp. 145–147 (cf. Rajko LOŽAR, Vojeslav Molè, *Iz knjige spominov*, *Meddobje*, XIV/1–2, 1974, pp. 132–144). V Moletovem pismu Debeljaku z dne 17. novembra 1970 pa še preberemo, da je Molè naknadno obžaloval tudi svojo lastno selektivnost: »[o] ti spomini! Ko sem pri čitanju korektur prebral celoto, sem šele spoznal, koliko stvari nisem napisal, ki bi jih bil moral izpovedati! Ostali so prav za prav samo fragmenti« (DEBELJAK 1974, cit. n. 1, p. 146). Pomembna nova odkritja in spoznanja o usodi in neobjavljenih delih založbi predloženega besedila je nedavno prispeval Gašper CERKOVNIK, *Neznana Knjiga spominov Vojeslava Moleta*. Izpadli deli iz tipkopisa za Moletovo avtobiografijo *Iz knjige spominov* v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, *Arhivi. Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije*, XXXVIII/2, 2015, pp. 401–412; cf. Gašper CERKOVNIK, *Moletovi spomini na Cankarja in Steleta, Izidor Cankar, Vojeslav Molè, France Stele. Ob 130-letnici rojstva treh umetnostnih zgodovinarjev. Program simpozija in povzetki referatov* (Ljubljana, Filozofska fakulteta, 21.–22. april 2016), Ljubljana 2016, p. 11. Postaja torej vse bolj jasno, da bi bila nova, znanstvenokritična izdaja Moletovih spominov s temeljitim komentarjem in stvarnimi ter imenskimi kazali še kako dobrodošla.

jima je z dušo in srcem pripadal, nikoli ni povsem zatonilo v pozabo. V kolektivni spomin slovenskih izobražencev se je Molè zapisal kot člen »klasične trojice« is-tega leta rojenih utemeljiteljev svoje matične vede kot akademske discipline, saj je že med letoma 1920 in 1925 predaval na Filozofski fakulteti leta 1919 novoustano-vljene Univerze v Ljubljani. Ta pa ga je leta 1940 tudi naklonjeno ponovno spreje-la pod svoje okrilje, potem ko se je jeseni leta 1939 – po usodnem spletu tragičnih okoliščin – kot begunec pred nacionalsocialističnim in stalinističnim okupator-skim nasiljem vrnil v Slovenijo.² Toda obenem ne smemo pozabiti, da je Molè že od dijaških in študentskih let dalje pritegoval pozornost javnosti (pa tudi izzval nekaj precej nenaklonjenih odzivov domače književne kritike) kot talentiran mladi poet z izostrenim čutom za formalno eleganco stiha, kakršen se nam razkrije tudi kot avtor dveh samostojnih pesniških zbirk *Ko so cvetele rože* (1910) in *Tristia ex Sibe-ria* (1920), ter tenkočuten prevajalec ter pisec omikanih literarnokritičnih esejev.³

² E. g. France STELÈ, s. v. Molè, Vojeslav (Herman), *Slovenski biografski leksikon*, II, Ljubljana 1933, pp. 148–149; France STELÈ, Na razpotju prve generacije slovenske umetnostne zgodovine, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, XIII, 1936, pp. 99–102; France STELÈ, Umetnostna zgodovina – zgodovinska stroka, *Zgodovinski časopis*, VI–VII, 1952–1953 (=Kosov zbornik), p. 816, nn. 25–26; France STELÈ, *Uvod v študij zgodovine umetnosti*, Ljubljana 1959, pp. 126, 158–159; France STELÈ, Slovenska umetnostna zgodovina ob koncu leta 1960, *O stanju in aktualnih nalogah slovenske umetnostne zgodovine. Gradivo s I. simpozija slovenskih umetnostnih zgodovinarjev v Radovljici 1960*, Ljubljana 1961, p. 15; France STELÈ, Vojeslav Molè, *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, XII, 1961 [1962], pp. 29–34; France STELÈ, s. v. Molè, Vojeslav, *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, III, Zagreb 1964, p. 485; France STELÈ – Mirko RUPEL, s. v. Molè, Vojeslav, *Enciklopedija Jugoslavije*, VI, Zagreb 1965, p. 153; France STELÈ, s. v. Slovenija: Razvoj historije umjetnosti, *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, IV, Zagreb 1966, p. 243; France STELÈ, Slowenische Kunstgeschichte seit 1920, *Jahrbuch des Kunsthistorischen Institutes der Universität Graz*, III–IV, 1968/1969, pp. 5–6; France STELÈ, Osemdesetletnica Vojeslava Moleta, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. VIII, 1970, pp. 9–26; France STELÈ, Slovenska umetnostna zgodovina po I. 1920, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. VIII, 1970, spec. pp. 31–32; Emilijan CEVC, Osemdesetletnica umetnostnega zgodovinarja dr. Vojeslava Moleta, *Sinteza*, II/5–6, 1967, p. 105; Luc MENAŠE, s. v. Molè, Vojeslav, *Evropski umetnostnozgodovinski leksikon*, Ljubljana 1971, coll. 1391–1392; Emilijan CEVC, Vojeslav Molè, *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, XXIV, 1973[1974], pp. 95–98; Rajko LOŽAR, Vojeslav Molè, 1886–1973, *Slavic Review*, XXXIII/3, 1974, pp. 629–631; Luc MENAŠE, Umetnostna zgodovina – včeraj, danes, jutri. Uvodne teze za razpravo o konceptu umetnostne zgodovine, in: Luc Menaše, *Zapisi 1951–1994* (edd. Ljerka Menaše – Andrej Smrekar – Mateja Breščak), Ljubljana 2001, pp. 170, 172 (prvič objavljeno leta 1978 v reviji *Anthropos*); ŠERBELJ 1984, cit. n. 1, pp. 457–459; Mirko JUTERŠEK, Vojeslav Molè (1886–1973), *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. XXIII, 1987, pp. 17–20; Emilijan CEVC, Gli echi della Scuola di Vienna: France Stelè e Vojeslav Molè, in: *La scuola viennese di storia dell'arte* (ed. Marco Pozzetto), Gorizia 1996, pp. 199, 202–204; Milček KOMELJ, s. v. Umetnostna zgodovina, *Enciklopedija Slovenije* (edd. Marjan Javornik et al.), XIV, Ljubljana 2000, p. 39; Barbara MUROVEC, Why (Not) National Art History? The Case of Slovenia, *Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae*, XLIX, 2008, pp. 360–361; Barbara MUROVEC, Zwischen Methodologie und Ideologie. Slowenische Kunsthistoriker der Wiener Schule nach 1945, *RIHA Journal*, 0117, 27. February 2015, §§ 5, 7, 9–10 (<http://www.riha-journal.org/articles/2015/2015-jan-mar/murovec-zwischen-methodologie-und-ideologie>; 15. 12. 2017); Željko OŠER, Prvi člani SAZU iz vrst umetnostnih zgodovinarjev: Izidor Cankar, France Stelè in Vojeslav Molè, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. LII, 2016, pp. 298–300.

³ Vojeslav MOLÈ, *Ko so cvetele rože*, Ljubljana 1910; Vojeslav MOLÈ, *Tristia ex Siberia*, Ljubljana 1920 (Nova knjižnica, 6). Cf. e. g. Joža MAHNIČ, *Obdobje moderne*, Ljubljana 1964 (Zgodovina

1. Fotografski atelje Kuczyński i Gürtler (Kraków-Rynek), Portret Vojeslava Moleta v študentskih letih, 1909. Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK, Zbirka upodobitev znanih Slovencev, lg\ipo\vf1\amole, v.)

V svojo adoptivno poljsko domovino se je z družino iz Ljubljane preselil leta 1926 in vanjo se je takoj po koncu druge svetovne vojne tudi vrnil že pred prvim oktobrom leta 1945, dokler se ni od nje – dokončno razočaran zaradi intelektualni svobodi svobodomiselnega evropskega intelektualca nenaklonjenega splošnega »stanja duha« za železno zaveso (in zaznamovan tudi z veliko družinsko tragedijo) – poslovil leta 1966. Prav na Poljskem se je v medvojnem obdobju uveljavil kot mednarodno priznan erudit širokih obzorij, cenjen univerzitetni učitelj, član akademije znanosti, urednik znanstvenih glasil; obenem pa je – če smemo tako zapisati, *ex privata diligentia* – deloval tudi kot zavzeti promotor slovenske književnosti, podpornik mladih slovenskih polonistov in (še posebno v desetletjih med dvema svetovnima vojnama) tudi siceršnji posrednik med slovensko in poljsko kulturo. Že v študijskem letu 1925–1926 je postal pogodbeni profesor (*profesor kontraktowy*)

---

slovenskega slovstva, 5), pp. 211–213; Janja ŽITNIK, Vojeslav Molè: ob stodeseti obletnici rojstva, *Dve domovini / Two Homelands*, VII, 1996, pp. 169–193, spec. pp. 172–184; Niko JEŽ, Vojeslav Molè – dvosmerno delovanje med Krakovom in Ljubljano, 38. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. *Ustvarjalnost Slovencev po svetu* (ed. Boža Krakar Vogel), Ljubljana 2002, pp. 133–145, spec. pp. 137–139.

na Jagelonski univerzi, kjer je dobil 16. novembra 1926 redno profesuro kot nosilec katedre za zgodovino umetnosti slovanskih narodov (*Katedra Historii Sztuki Narodów Słowiańskich*), ki je delovala v okviru leta 1925 ustanovljenega interdisciplinarnega »Slovanskega študija« (*Studium Słowiański*), univerzitetne ustanove, ki ji je Molè celo načeloval v letih 1936–1939 in kjer se je jeseni leta 1945 ponovno zaposlil; med letoma 1950 in 1960 je bil redni profesor za zgodovino srednjeveške umetnosti in nekaj časa še predstojnik Umetnostnozgodovinskega inštituta Jagelonske univerze (1953–1960) ter vodja grafične zbirke krakovskega oddelka knjižnice Poljske akademije znanosti. V prvem desetletju po svojem prihodu v Krakov je bil pobudnik in urednik akademijskega umetnostnozgodovinskega glasila *Przeгляд Historii Sztuki* (izhajal 1929–1933). Ustrezno tehtno in poglobljeno lahko seveda njegov *iter Polonicum* – kot je Moletovo življenjsko pot posrečeno poimenoval Riccardo Casimiro Lewanski – seveda ovrednotijo le poljski kolegi in kolegice. Še zlasti njegovi nekdani učenci in slušatelji so mu že od šestdesetih let preteklega stoletja dalje večkrat izrekli veliko priznanje in spoštovanje.⁴ Nikakor pa niso nanj pozabile niti mlajše generacije.⁵

Njegovo prisotnost tako v slovenskem kot poljskem umetnostnem zgodovino-pisju zgovorno dokazujejo Moletove najpogostejše navajane monografije. V obeh jezikih sta tako izšli – danes sicer preseženi, a v času nastanka kmalu po sredini prejšnjega stoletja v marsikaterem pogledu vsekakor relevantni – pregledni zgo-

⁴ E. g. Lech KALINOWSKI, Wojsław Molè 1886–1973, *Folia Historiae Artium*, XI, 1975, pp. 5–19 (z izčrpno bibliografijo); Lech KALINOWSKI, s. v. Molè, Wojsław Herman, *Polski Słownik Biograficzny*, XXI, Kraków 1976, pp. 618–620 (s starejšo literaturo); Zofia MAŚLIŃSKA-NOWAKOWA, Wojsław Molè 1886–1973, *Biuletyn Historii Sztuki*, XXXIX/1, 1977, pp. 108–109; Riccardo Casimiro LEWANSKI, *Iter Polonicum di Wojesław Molè, Miscellanea Slovenica dedicata a Martin Jevnikar in occasione del Suo 70° compleanno* (edd. Riccardo Casimiro Lewanski et al.), Udine 1984 (Est Europa, 1), pp. 103–105; Anna RÓŻYCKA-BRYZEK, Wojsław Molè, *Stulecie katedry historii sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego (1882–1982). Materiały sesji naukowej odbytej w dniu 27 maja 1983 / Acta sessionis, quam viri docti in cathedra artium artificiorumque historiae Universitatis Iagellonicae ad prima eius cathedrae saecularia celebranda (1882–1982) habuerunt die 27 m. Maii anno 1983* (ed. Lech Kalinowski), Kraków 1990, pp. 85–96; Adam MAŁKIEWICZ, Storia dell'arte in Polonia rispetto alla »Scuola di Vienna«, *La scuola viennese di storia dell'arte* (ed. Marco Pozzetto), Gorizia 1996, p. 146; Adam MAŁKIEWICZ, Wojsław (Wojesław) Molè, *Kraków i Lublana a mit Europy Środkowej* (ed. Jacek Purchla), Kraków 2007, pp. 153–161.

⁵ E. g. Jacek MAJ, Wojesław Molè (1886–1973) als Historiker der byzantinischen Kunst, *Towards Rewriting? New Approaches to Byzantine Art and Archaeology. Krakow Symposium on Byzantine Art and Archaeology – Abstracts* (Kraków, September 8–10, 2008) Kraków 2008, [p. 10]; Jacek MAJ, Die »byzantinische Frage« und die »polnische Kultur«. Ein bibliographischer Bericht, in: *Byzanz in Europa: Europas östliches Erbe* (ed. Michael Altrip), Turnhout 2010 (Studies in Byzantine History and Civilization, 2), p. 415; Aleksandra SULIKOWSKA, Wojsław Molè (1886–1973), *Rocznik Historii Sztuki*, XXXVII, 2012, pp. 39–49; Małgorzata SMORĄG-RÓŻYCKA, Wojsław Molè. Między Strzygowskim a Rieglem i Dvořákem, *Modus. Prace z historii sztuki*, XII–XIII, 2013, pp. 7–26 (z dodatnimi navedki relevantne novejšje literature v poljskem jeziku).

dovini starejše ruske in južnoslovanske umetnosti.⁶ Toda Moletovo – tudi z današnje časovne distance – nedvomno najtehtnejše znanstveno delo, zgodovina starokrščanske in zgodnjebizantinske umetnosti, ter njegova drobna, a v kultivirano esejističnem slogu tenkočutnega esteta, ki ga je že v zgodnji mladosti prevzel magični čar beneške renesanse, pisana monografija o Tizianu (ne slučajno posvečena »prijatelju Francetu Steletu« ob njegovi sedemdesetletnici), žal nista dosegli slovenskega bralca v domačem jeziku.⁷ Po drugi strani pa je prvotno v poljščini napisani in že skoraj dotiskani »uvod v razumevanje likovne umetnosti« z naslovom *Sztuka – jej oblicze i wyraz*, katerega izid je nasilno preprečila nemška okupacija jeseni 1939, po zaslugi Slovenske matice izšel leta 1941 le v slovenski inačici *Umetnost. Njeno obličje in izraz*, ki v zgodovini pri nas redkih poskusov tovrstne metodološke refleksije iz prve polovice dvajsetega stoletja po pomenu za zgodovino domače stroke zagotovo dosega – po kompleksnejšem pristopu do nekaterih vprašanj pa morebiti tu in tam tudi preseže – bolj enoznačno sistematiko stila, kakršno je na Slovenskem poldrugo desetletje poprej uveljavil Cankarjev *Uvod v umevanje likovne umetnosti* iz leta 1926.⁸ Ne nazadnje tudi v tej sumarni uvodni skici morda vendarle ne bo odveč še opozorilo, da je bil Molè cenjen tudi izven (od zahodnoevropske znanosti jezikovno žal prepogosto preveč odmaknjenih) slovanskih dežel srednje in jugovzhodne Evrope. Še po upokojitvi je – kot je izrecno opozoril Luc Menaše – postal celo član uredniškega odbora in eden izmed avtorjev posamičnih gesel takrat temeljnega leksikalnega priročnika *Kindlers Malerei Lexikon*.⁹

⁶ Wojśław MOLÈ, *Sztuka rosyjska do roku 1914*, Wrocław – Kraków 1955 (integralno besedilo je prosto dostopno tudi na svetovnem spletu: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/mole1955>; 15. 12. 2017); Vojeslav MOLÈ, *Ruska umetnost do leta 1914* (trans. France Vodnik, Ljubljana 1957 [1958]; Wojśław MOLÈ, *Sztuka Słowian południowych*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1962 (integralno besedilo je prosto dostopno tudi na svetovnem spletu: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/mole1962>); Vojeslav MOLÈ, *Umetnost južnih Slovanov* (trans. France Vodnik, Ljubljana 1965 (integralno besedilo je prosto dostopno tudi na svetovnem spletu: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/mole1965>).

⁷ Wojśław MOLÈ, *Historia sztuki starochrześcijańskiej i wczesnobizantyńskiej: Wstęp do historii sztuki bizantyńskiej u Słowian*, Lwów 1931 (Lwowska biblioteka slawystyczna, 13 [integralno besedilo je prosto dostopno tudi na svetovnem spletu: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/mole1931>; 15. 12. 2017]); Wojśław MOLÈ, *Tycjan*, Warszawa 1958.

⁸ Vojeslav MOLÈ, *Umetnost. Njeno obličje in izraz*, Ljubljana 1941; cf. MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 466, 483–484. Kmalu po izidu sta knjigo recenzirala tudi France STELÈ (in: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, XVII, 1942, pp. 139–143) in Cankarjev učenec Stane MIKUŽ (in: *Dom in Svet*, LIV/3–4, 1942, pp. 140–141). Na razlike med Cankarjem in Moletom je opozoril zlasti Tomaž BREJC, Terminologija Izidorja Cankarja: geneza štirih pojmov: umetnina kot organizem, umetnostno hotenje, forma in stil, *Umetnostna kronika*, VI/20, 2008, p. 21 (cf. BREJC 1972, cit. n. 1, p. 743).

⁹ MENAŠE 1971, cit. n. 2, col. 1392.

Tu omenjene in mnoge druge vidike Moletovega življenja ter ustvarjanja bo treba v prihodnosti podrobneje in pozorneje preučiti, pričujoča razprava pa se bo osredotočila le na nekaj vidikov, ki so posredno ali neposredno relevantni za zgodnjo afirmacijo slovenske umetnostne zgodovine kot akademske discipline v okviru univerzitetnega študija.

*

Vojeslav Molè je na Filozofski fakulteti v Ljubljani predaval le v dveh krajših obdobjih.¹⁰ Toda ob tem dejstvu ne kaže pozabiti, da je bil s prvo slovensko univerzo tesno povezan prav ob njenih nelahkih začetkih; bil je tako rekoč priča njenih porodnih krčev. Še več, lahko bi rekli, da je bila že od zadnjih let iztekajočega se 19. stoletja celo Moletova mladostna izobraževalna pot – vsaj potencialno in posredno – vpeta v slovensko visokošolsko »predzgodovino«. Po naključju namreč več osebnih mejnikov njegovih dijaških in študentskih let sovpada prav s prelomnicami v zgodovini »borbe za slovensko univerzo«, oziroma tako imenovanega »vseučiliškega gibanja«, še pred tektonsko spremembo, ki jo je za vso srednjo Evropo pomenilo nenadno izginotje Habsburške monarhije s prizorišča svetovne zgodovine.¹¹

Ko je deželni zbor Kranjske leta 1898 izrecno pozval »cislajtansko« osrednjo vlado, »da čimprej pri državnem zboru izposluje ustanovitev slovenskega vseučilišča z bogoslovno, modroslovno in pravoslovno fakulteto v Ljubljani«, je nadebudni najstnik Vojeslav Molè v Trstu prvič prestopil gimnazijski prag.¹² Leta 1905, ko je časnik *Slovenski narod* v optimistično intoniranem uvodniku »Pravna fakulteta v Ljubljani« ugotavljal, da je »vlada vendar enkrat direktno pripoznala opraviče-

¹⁰ E. g. [Stane MIKUŽ,] *Filozofska fakulteta. Zgodovina umetnosti, Petdeset let slovenske Univerze v Ljubljani 1919–1969* (ed. Roman Modic), Ljubljana 1969, pp. 222, 226; [Bogo GRAFENAUER,] *Filozofska fakulteta. Arheologija*, *ibid.*, p. 227; Nace ŠUMI, Oddelek za umetnostno zgodovino, *Zbornik Filozofske fakultete v Ljubljani 1919–1989* (edd. Vasilij Melik et al.), Ljubljana 1989, pp. 86, 94; Jože KASTELIC, Oddelek za arheologijo, *ibid.*, pp. 97–98; Nace ŠUMI, Oddelek za umetnostno zgodovino. Od 1919–1989, *Zbornik Filozofske fakultete: 1919–1999* (ed. Jadranka Šumi), Ljubljana 1999, pp. 118, 138–139; Jože KASTELIC – Božidar SLAPŠAK, Oddelek za arheologijo, *Zbornik Filozofske fakultete: 1919–1999* (ed. Jadranka Šumi), Ljubljana 1999, pp. 145–146; Predrag NOVAKOVIČ, Zgodovina arheologije na Univerzi v Ljubljani, *Osemdeset let študija arheologije na Univerzi v Ljubljani* (edd. Mihael Budja et al.), Ljubljana 2004, spec. pp. 21–23, 25–31, 36–37, 44–45; Milan LOVENJAK, Zgodovina knjižnice Oddelka za arheologijo, *ibid.*, pp. 119–122; Matej KLEMENČIČ, Oddelek za umetnostno zgodovino, *Zbornik Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani 1919–2009* (edd. Kristina Zajc et al.), Ljubljana 2009, pp. 471–473, 486; Predrag NOVAKOVIČ, Oddelek za arheologijo, *ibid.*, pp. 45–47, 49; *Ljubljanska univerza in njeni profesorji 1919–1960. Fotografski zbornik, IV. del* (ed. Jože Ciperle), Ljubljana 2010, pp. 16, 20, 25.

¹¹ Janko POLEC, Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo, *Zgodovina slovenske univerze v Ljubljani do leta 1929* (ed. Milan Vidmar), Ljubljana 1929, pp. 1–276, spec. pp. 87–97.

¹² POLEC 1929, cit. n. 11, p. 88; MOLÈ 1970, cit. n. 1, p. 14.

2. Neznani fotograf, Portret Vojeslava Moleta, ok. 1928.

nost in utemeljenost slovenske zahteve ter obljubila, da jo izpolni v okviru sklepov kranjskega deželnega zbora», čeprav »se ni zavezala, do kdaj izpolni svojo obljubo«, je mladenič skoraj zaključil šolanje na sloviti novomeški klasični gimnaziji, kjer je leta 1906 tudi maturiral.¹³

Od jeseni istega leta dalje so bila Moletova razgibana študentska leta, ki jih je 1907–1908 prekinilo le služenje enoletnega vojaškega roka v Trstu, dinamično vpet v sredozemsko-srednjeevropsko diagonalo Dunaj, Krakov, Rim, Dunaj. Na dunajski univerzi, na katero se je sprva vpisal v akademskem letu 1906–1907, je kot bruc sprva nihal med slavistiko in romanistiko, saj se je šele po nekaj letih tavajočega »iskanja« odločil postati umetnostni zgodovinar.¹⁴

Po povsem naključnem septembrskem srečanju z dvema mladima Poljakoma, študentoma iz Krakova (eden izmed katerih je bil Roman Pollak [1886–1972], lite-

¹³ *Slovenski narod*, XXXVIII/144, 26. 6. 1905, p. 1 (za kontrast se ponuja zanimiva primerjava z docela drugačnim tonom uvodnika »Rablji slovenskega vseučilišča«, ki ga je istega dne priobčil *Slovenec*, XXXIII/144, 26. 6. 1905, p. 1). Cf. POLEC 1929, cit. n. 11, pp. 116–119; MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 17–28, 33–34.

¹⁴ MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 35–52. Več pomembnih, z arhivskimi viri podprtih novih spoznanj o Moletovem dunajskem študiju je objavil Tone SMOLEJ, *Dunajska študijska leta Moleta, Steleta in Cankarja, Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. XLVIII, 2012, pp. 177–181, 188–189, 195; Tone SMOLEJ, »Kaj večega poskusiti in postati«. *Slovenski pisatelji dunajski študentje (1850–1926)*, Ljubljana 2015 (Življenja in dela, 12; Biografske študije, 8), pp. 77–84, 157–159, 206–207, et passim.

rarni zgodovinar, kasneje cenjen profesor poznanske univerze) na potniški ladji iz Trsta v Gradež in Oglej, Molè impulzivno sprejme odločitev, da bo v prihajajočem akademskem letu (1908–1909) študij nadaljeval v starodavnem stolnem mestu poljskih kraljev.¹⁵ Tam spozna tudi ljubezen svojega življenja, bodočo soprogo, takrat študentko polonistike in umetnostne zgodovine ter talentirano pianistko (pozneje pa med drugim tudi prevajalko izbranih novel Ivana Cankarja) Elo Brumer (Ellą Brummer [1889–1975]).¹⁶ Za razumevanje Moletove bodoče akademske kariere je zato seveda posebno pomembna izpovedna izjava v njegovih spominih: »prav v Krakovu sem se, četudi si nisem bil tega popolnoma svest, odločil za umetnostno zgodovino.«¹⁷ Čeprav se je še želel prvenstveno posvetiti romanistiki, so ga namreč globoko prevzela predavanja o umetnosti italijanske renesanse profesorja Mariana Sokołowskega (1839–1911), utemeljitelja – *nota bene* že leta 1882 ustanovljene – krakovske umetnostnozgodovinske katedre, »moža širokega evropskega obzorja«, ki se je znanstveno formiral v Parizu, Heidelbergu, Berlinu in – ne nazadnje – tudi na Dunaju, kjer je bil še učenec obeh utemeljiteljev tako imenovane »dunajske umetnostnozgodovinske šole«, Rudolfa Eitelbergerja (1817–1885) in Moriza Thausinga (1836–1884).¹⁸ Torej je – čeprav zopet le povsem naključno – dozorevanje Moletove odločitve za umetnostno zgodovino sovpadlo z letom 1909, iz katerega se nam je ohranilo doslej najzgodnejše pričevanje o tem, da so najbolj zavzeti snovalci bodoče slovenske univerze na njej še pod habsburškim žezlom že izrecno predvideli tudi predavanja iz zgodovine umetnosti; o tem neizpodbitno priča ohranjeni zapisnik seje »Vseučiliškega odseka« ljubljanskega občinskega sveta z dne 14. januarja 1909, na katerega je prva opozorila Helena Seražin.¹⁹

¹⁵ MOLÈ 1970, cit. n. 1, p. 52; cf. e. g. Tadeusz WITCZAK, Roman Pollak (31 lipca 1886–23 lutego 1972), *Pamiętnik Literacki*, LXIII/3, 1972, pp. 393–402.

¹⁶ France STELÈ, s. v. Molè Ela, r. Brumer, *Slovenski biografski leksikon*, II, Ljubljana 1933, pp. 147–148.

¹⁷ MOLÈ 1970, cit. n. 1, p. 56.

¹⁸ MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 65, 67. O Sokołowskem je Molè pisal tudi pozneje; e. g. Wojśław MOLÈ, Die Entwicklung und Bedeutung der Kunstgeschichte an der Jagellonischen Universität in Krakau, *Österreichische Osthefte*, VI/3, 1964, pp. 217–218.

¹⁹ Helena SERAŽIN, *Nastanek in razvoj knjižnic Filozofske fakultete v Ljubljani*, Ljubljana 1996 (diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, tipkopis), p. 28: n. 54 (»NUK, Ivan Hribar – Zapuščina. Ms 1411, mapa VIII/2 Slovensko vseučilišče: Zapisnik o XII. Seji vseučiliškega odseka, v čet. Dne 14. januarja 1909, ob enajstih dopoldne v županskoj pisarni«). Kot je ugotovila Seražinova, se ta seznam predavanj skoraj povsem ujema s seznamom prvih seminarjev, naštetih v predlogu proračuna filozofske fakultete za študijsko leto 1920/21; *ibid.*, pp. 28–29: n. 55 (»AUL, Rektorat, Splošni spisi, IV-207/M2. Detajlni izkaz III k poziciji »Stroški seminarjev, inštitutov ter knjižnic Filozofske fakultete«); *ibid.*, pp. 12–13, Priloga 6. Cf. Helena SERAŽIN, Stegenškova knjižnica na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, *Studia Historica Slovenica*, VII/3–4, 2007, p. 668.

Toda dokončno odločitev, da se bo profesionalno posvetil zgodovini umetnosti, je vendarle prineslo šele naslednje akademsko leto 1909–1910, ki ga je Molè preživel v Rimu kot slušatelj na univerzi »La Sapienza«.²⁰ Sam pripoveduje v spominih, da je kocka padla po prijateljskem pogovoru z le dobri dve leti starejšim – šele nedavno na Dunaju promoviranim in s Slovenijo, zlasti s Ptujem, tudi sicer tesno povezanim – Puljčanom, klasičnim arheologom Mihovilom Abramičem (1884–1962).²¹ Ta je Moletu pojasnil, da »pri nas iščejo mlade ljudi, umetnostne zgodovinarje, ki bi bili sistematično metodično vzgojeni« in mu priporočal, naj stopi v stik z dunajskim profesorjem – in hkrati tudi dejavnim članom vodstvenih gremijev tedanje C. kr. centralne komisije za raziskovanje in ohranjanje umetnostnih in zgodovinskih spomenikov (*K. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale*) – Maxom Dvořákom (1874–1921).²²

Kot je znano, je takrat načrtovana reorganizacija spomeniškega varstva avstrijskega dela dvojne monarhije – namesto ljubiteljsko angažiranih častnih sodelavcev (*ehrenamtliche Mitarbeiter*) – predvidevala za vsako kronovino po enega akademsko izobraženega umetnostnega zgodovinarja v vlogi za to dejavnost redno zaposlenega državnega uslužbenca (*Berufsbeamter*), zato je razumljivo, da je Dvořák – po Abramičevih pojasnilih, kot jih povzema Molè – iskal tudi »Jugoslovane« – kar v konkretnem kontekstu očitno pomeni predvsem Slovence iz Kranjske, Koroške, Štajerske, Goriško-Gradiške, Trsta in Primorja ali istrske in dalmatinske Hrvate –, »ki bi jih lahko namestil v južnoslovanskih deželah. Celotno spomeniško varstvo se namreč reorganizira in bo razširjeno«.²³ Abramič je Moleta priporočil Dvořáku, in mu nato v Rim sporočil, da ga profesor vabi, naj študij nadaljuje in zaključi na dunajski univerzi.²⁴

Po povratku na Dunaj jeseni leta 1910 (ki se ga je še po pol stoletja dobro spominjal tudi Stelè)²⁵ so se Moletu poleg Dvořákovih predavanj, zlasti kurza o starokrščanski umetnosti v akademskem letu 1910–1911, globoko vtisnile v spomin tudi interpretacije pisnih virov (slovite *Vasariübungen*) in »vaje na izbranih objektih,

²⁰ MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 68–80.

²¹ Za biografske podatke o Mihovilu Abramiču s posebnim poudarkom na njegovih tesnih vezeh s Slovenijo in Slovenci cf. e. g. Jože CURK, s. v. Abramič, Mihovil, *Poskusna gesla za novi Slovenski biografski leksikon* (edd. Andrej Vovko et al.), Ljubljana 2000 (Življenje in dela: biografske in bibliografske študije, 1), pp. 8–9 (s starejšo literaturo).

²² MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 77–78.

²³ MOLÈ 1970, cit. n. 1, p. 78.

²⁴ MOLÈ 1970, cit. n. 1, p. 78.

²⁵ France STELÈ, Izidor Cankar, in: Izidor CANKAR, *Uvod v likovno umetnost. Sistematika stila*, Ljubljana 1959², p. 233.

po navadi falzifikatih«, ki jih je v dvornem muzeju vodil takratni direktor kiparske zbirke Julius von Schlosser (1866–1938).²⁶ Kot edini v triperesni deteljici slovenskih študentov umetnostne zgodovine pa je le Molè ne samo redno obiskoval predavanja, ampak tudi vpisoval seminarske vaje Dvořákovega (in še bolj izrazito tudi Schlosserjevega) vélikega idejnega antagonista Josefa Strzygowskega (1862–1941), »ki so daleč presegale obzorja začetnikov«. ²⁷ Molè je bil tudi »član njegovega seminarja« na t. i. »I. umetnostnozgodovinski stolici«, ki jo je Strzygowski vodil od leta 1909; pri njem je navsezadnje leta 1912 predložil tudi svojo doktorsko disertacijo *Eine illustrierte serbische Handschrift aus dem Jahre 1649 mit der Topographie des Kosmas Indikopleustes und dem Hexaameron des bulg[arischen] Exarchen Johannes* in po uspešno opravljenih rigorozih 23. julija 1912 promoviral.²⁸

Po drugi strani je imel Moletu vseskozi naklonjeni Dvořák kot morebitno bodoče prvo delovno mesto zanj že v času, ko je bil še študent, v mislih tedanjo avstrijsko kronovino Dalmacijo, saj mu je zaupal zahtevno delovno nalogo zbiranja izjemno bogatega arhivskega gradiva o gradnji znamenite katedrale v Šibeniku.²⁹ Prvi Moletov nekajmesečni obisk vzhodne jadranske obale med univerzitetnimi poletnimi počitnicami leta 1911 je obrodil tako še danes upoštevane znanstvene rezultate in tudi zanimivo literarno bero – vrsto »Dalmatinskih sonetov«, ki so bili natisnjeni v *Slovanu*.³⁰

²⁶ MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 94–96. O tem pričajo tudi dunajski sezname vpisanih študijskih obveznosti, ki jih je objavil SMOLEJ 2012, cit. n. 14, pp. 188–189; SMOLEJ 2015, cit. n. 14, pp. 158–159.

²⁷ MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 88–96, spec. p. 96 (»glede Strzygowskega smo bili nekako razdeljeni. Jaz sem ga sicer tudi kritiziral, obiskoval pa sem njegova predavanja in bil tudi član njegovega seminarja, Stelè ni bil njegov privrženec, hodil pa je k njegovim predavanjem. Cankar se za ta vzhodna vprašanja sploh ni zmenil«). Desetletje poprej je Molè svojo neobičajno »dvopolno« dunajsko formacijo sam povedno predstavil takole: »[a]ls gewesener Schüler Dvořáks, Schlossers und gleichzeitig Strzygowskis (ein wohl seltener Fall!) trug der Verfasser [i. e. Molè] neue Forschungsproblemen und –methoden mit sich« (MOLÈ 1964, cit. n. 18, p. 224). Cf. e. g. Ján BAKOŠ, From Universalism to Nationalism: Transformation of Vienna School Ideas in Central Europe, *Die Kunsthistoriographien in Ostmitteleuropa und der nationale Diskurs* (edd. Robert Born – Alena Janatková – Adam S. Labuda), Berlin 2004 (Humboldt-Schriften zur Kunst- und Bildgeschichte, 1), pp. 89–90.

²⁸ MOLÈ 1970, cit. n. 1, spec. pp. 89–94, 96–97, 100. Cf. SMOLEJ 2012, cit. n. 14, pp. 179, 181, 188–189, 195; doc. 2; SMOLEJ 2015, cit. n. 14, pp. 78–79, 80, 158–159, 206–207. Čeprav je bila leta 1914 že skoraj pripravljena za natis, je Moletova disertacija izšla šele po koncu prve svetovne vojne kot obsežna, z neoporečnim aparatom opremljena in bogato ilustrirana znanstvena razprava v srbskem jeziku: Vojislav [sic] MOLÈ, Miniature jednog srpskog rukopisa iz god. 1649 sa Šestodnevom bgr. Eksarha Joana i Topografijom Kozme Indikoplova, *Spomenik Srpske Kraljevske Akademije XLIV: Drugi razred* 38, Beograd 1922, pp. 40–87, tabb. I–XXVII, figg. 1–59.

²⁹ MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 97–100.

³⁰ Sodeč po kolofonu k seriji njegovih »Dalmatinskih sonetov« lahko sklepamo, da je Molè med avgustom in septembrom leta 1911 obiskal Šibenik, Trogir in Split; Vojislav MOLÈ, Dalmatinski soneti, *Slovan. Mesečnik za književnost, umetnost in prosveto*, X/1, 1912, pp. 3–5, spec. p. 5. Rezultati njegovih

Mladi doktor Molè je stopil na prvo stopničko v habsburški monarhiji pedantno do potankosti vnaprej določene kariere c. kr. državnega uradnika kot »provi-zorični praktikant«, ki je bil uradno od 29. oktobra 1913 dalje dodeljen splitske-mu spomeniškem uradu, reorganiziranem leta 1912.³¹ Toda prav v akademskem letu 1912–1913 – torej v vmesnem obdobju med Moletovo promocijo in dokončno potrditvijo imenovanja na delovno mesto v Splitu 29. oktobra 1913, se njegova ži-vljenjska pot po naključju zopet hipno stakne s sočasnimi prizadevanji slovenskih politikov in izobražencev, da bi se, brž ko bo to mogoče, ustvarili trdni kadrovske temelji za ustanovitev domače univerze. Kot preberemo v Moletovi avtobiografiji, se je Dvořák – ki je želel, da bi njegov kandidat za prvega akademsko izobraženega umetnostnega zgodovinarja, ki bi bil zaposlen na spomeniškem uradu za Dalma-cijo, še poglobil svoje poznavanje likovnega in arhitekturnega patrimonija Ape-ninskega polotoka – domislil možnosti, da bi zaprosil za državno štipendijo. Molè je imel to profesorjevo iniciativo še več kot pol stoletja pozneje živo v spominu:

Ko sem stopil k prof. Dvořáku, da se mu zahvalim in se poslovim od nje-ga, je bil zelo pristrčen in me je vprašal, ali bi ne hotel iti še za leto dni v Italijo kot vladni štipendist. Moj odgovor seveda ni bil negativen. »Vidi-te, Molè, jaz imam z vami določene načrte. Rad bi vas videl kot bodoče-ga konservatorja v Dalmaciji – toda to bo mogoče realizirati šele priho-dnje leto, medtem pa bi bilo dobro, če se še bolje seznanim z umetnostjo Italije. Samo od kod dobiti denar za štipendijo? Že vem,« je pristavil po kratkem pomisleku. »Spominjam se, da obstoji fond za pripravo bodoče slovenske univerze v Ljubljani. Tam bom potrkal in vam potem sporočil, kako se bo zadeva razvijala.« In res sem kmalu dobil od njega pismo, da mi bo štipendija podeljena.³²

---

arhivskih raziskav so bili promptno objavljeni v znanstvenem tisku: Vojeslav MOLÈ, *Urkunden und Regesten zur Geschichte der dalmatinischen Kunst aus dem Notariatsarchiv von Sebenico, Jahrbuch des Kunsthistorischen Institutes der k. k. Zentralkommission für Denkmalpflege*, VI, 1912, coll. 141–160; [Vojeslav MOLÈ,] *Urkunden und Regesten*, in: Dagobert Frey, *Der Dom von Sebenico und sein Baumeister Giorgio Orsini, Jahrbuch des Kunsthistorischen Institutes der k. k. Zentralkommission für Denkmalpflege*, VII, 1913, pp. 126–169. Cf. e. g. Janez HÖFLER, Raziskovanje umetnostne preteklosti Dalmacije na ljubljanski Filozofski fakulteti, *Med Srednjo Evropo in Sredozemljem. Vojetov zbornik* (edd. Sašo Jerše et al.), Ljubljana 2006, pp. 647–648.

³¹ *Personenlexikon zur österreichischen Denkmalpflege 1850–1990–2002* (edd. Theodor Brückler – Ulrike Nimeth), Wien 2001, p. 180. Arhivsko izpričani datum nastopa Moletove službe v Splitu, 29. oktober 1913, navaja Theodor BRÜCKLER, *Thronfolger Franz Ferdinand als Denkmalpfleger. Die »Kunstakten« der Militärkanzlei im Österreichischen Staatsarchiv (Kriegsarchiv)*, Wien – Köln – Weimar 2009 (*Studien zu Denkmalschutz und Denkmalpflege*, 20), p. 543; navedek v knjižni izdaji Moletovih spominov, da »z dnem 1. oktobra 1913, nastopim svoje službeno mesto v Splitu« (MOLÈ 1970, cit. n. 1, p. 101), je torej, kot vse kaže, pomota. Službovanju v Dalmaciji je sicer avtor posvetil posebno poglavje svojih objavljenih spominov (MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 106–114).

³² MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 100–101.

Štipendija je očitno bila hitro odobrena, če sklepamo, da sta se z Dvořákom o njej pogovarjala kmalu po Moletovi promociji 23. julija 1912 (kot je pozneje zapisal Molè, je imel »vtis, da se je [Dvořák] obrnil na slovenskega poslanca J[aneza] Ev[angelista] Kreka«).³³

Podatek, da je bila Moletu dodeljena »vladna štipendija« iz fonda »za pripravo bodoče slovenske univerze«, ni nepomemben, saj ta formulacija – ob izrecnem pričevanju, da je bila to finančna podpora »C. kr. ministrstva za uk in bogočastje« (*K. k. Ministerium für Kultus und Unterricht*)³⁴ – namiguje, da se je Moletovo študijsko izpopolnjevanje v Italiji financiralo iz kvote »ustanov«, ki jih je Ivanu Hribarju obljubil zamisliti o novi visokošolski ustanovi na Slovenskem v principu dokaj naklonjeni prosvetni minister (*Minister für Kultus und Unterricht*) v letih 1900–1905, Wilhelm August von Hartel (1839–1907); namenjene so bile namreč za podporo tistim slovenskim doktorantom, ki bi se želeli habilitirati kot bodoči predavatelji na takrat še neobstoječi slovenski univerzi.³⁵ Kot se je Molè sam resignirano spominjal več kot pet desetletij kasneje, si je svojo svetlo prihodnost takrat – ko seveda ni mogel niti slutiti, kaj bo prineslo usodno poletje leta 1914 – zamišljal takole: »[z]a bodočnost sem imel lepe in velike načrte. [...] Ko se konča to moje potovanje po Italiji, pojdem v Dalmacijo, kjer ostanem nekaj let, nato se povrnem na Dunaj, kjer se bom habilitiral, a ko bo končno ustvarjena slovenska univerza, postanem tam profesor umetnostne zgodovine. Takšne so bile moje sanje, življenje pa je prineslo nekaj čisto drugega.«³⁶

Prva svetovna vojna je za c. in kr. rezervnega poročnika Vojeslava Moleta znamenovala predvsem s štiriletnim vojnim ujetništvom, saj je bil na ruski fronti zajet že 2. septembra 1914.³⁷ Temu je sledilo še mučno neprostoVOLjno bivanje v Sibiriji in še dodatno leto v vlogi »dobrovoljca 1. jugoslovanskega polka«, zato se je po mnogih pripetljajih in doživljajih »preko Japonske, Filipinskih otokov, Singapura,

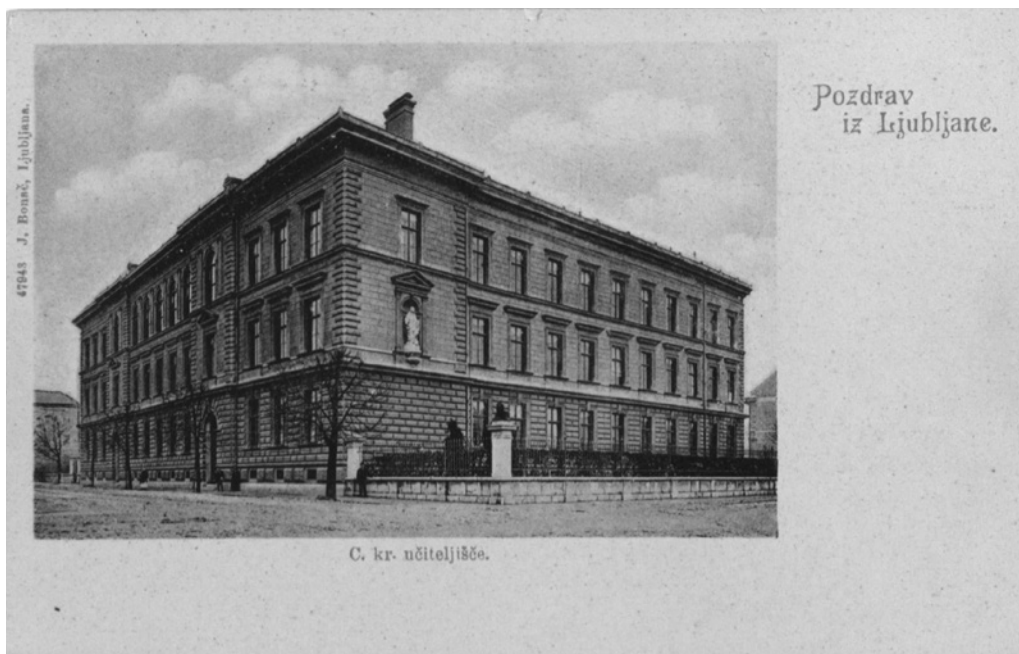
³³ MOLÈ 1970, cit. n. 1, p. 101.

³⁴ KALINOWSKI 1975, cit. n. 4, p. 6.

³⁵ V razpravi proračunskega odseka dunajskega parlamenta je leta 1905 prosvetni minister von Hartel izjavil, da glede nove univerze »priznava želje Slovencev za upravičene«, toda obenem tudi ugotovil, da »razen drugih predpogojev ni mogoče dobiti lahko in hitro potrebno število sposobnih kandidatov za vseučiliške stolice« in poročal, da je zato »vlada z uspehom pospeševala znanstveno izobrazbo mladih mož, ki stremijo po akademskih stolicah« s štipendijami »za izobrazbo, oziroma za potovanja«; POLEC 1929, cit. n. 11, p. 119, doc. 27.

³⁶ MOLÈ 1970, cit. n. 1, p. 101. Na ta odlomek je postal upravičeno pozoren že MIKUŽ 1972, cit. n. 1, p. 167.

³⁷ Datum je Molè sam zabeležil v uvodni besedi svoje druge pesniške zbirke *Tristia ex Siberia*; MOLÈ 1920, cit. n. 3, p. 3. O svoji usodi od izbruha do konca Prve svetovne vojne in povratku v domovino izčrpno piše v spominih: MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 115–290.

3. Neznani fotograf, Stavba učiteljsišča (danes Gimnazija Ledina), kjer so v prvih letih obstoja ljubljanske univerze večinoma potekala tudi predavanja Vojeslava Moleta, razglednica, pred letom 1918. Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica

Ceylona, Adena in Egipta» v Evropo uspel vrniti šele spomladi leta 1920; tudi to je njegove perspektive za akademsko kariero v domovini, o kakršni je sanjaril tik pred izbruhom svetovne morije, radikalno spremenilo, čeprav je že 1. novembra 1919 na Univerzi v Tomsku uspel celo pridobiti naziv privatnega docenta s predavanjem »o 'Glavnih strujah v beneškem slikarstvu v XVI. stoletju'«, na podlagi katerega je ta ustanova poslala prosvetnemu ministrstvu v Omsku predlog za Moletovo »habilitacijo za zgodovino zapadnoevropske umetnosti«. ³⁸

Dolgoletne sanje slovenskih izobražencev o lastni Univerzi v Ljubljani so se namreč uresničile kmalu po razpadu Avstro-Ogrske in od letnega semestra leta 1920 dalje je v okviru edine predvidene stolice za umetnostno zgodovino na »modroslovni fakulteti« že predaval Moletov nekdanji dunajski *Kommilitone* (in Dvořákov doktorant iz leta 1913) Izidor Cankar, ki je – kot je v sicer kratkem nepodpisanem geslu za *Slovenski biografski leksikon* najverjetneje sam o sebi zapisal – na Dunaju »nadaljeval umetn[ostno] zgodov[inske] študije [...] v zimskem semestru 1919–20«

³⁸ MOLÈ 1970, cit. n. 1, p. 257.

in »postal 17. jan[uarja] 1920 docent«. ³⁹ Toda spomladi istega leta je vendarle obstajala možnost, da bi se tudi zapozneli sibirski povratnik še lahko vključil v delo na univerzi, kjer slučajno ni bila zasedena – sicer že v predlogu števila stolic iz leta 1919 predvidena – arheološka katedra. ⁴⁰

»Kakšne namene imajo« z njim merodajni strokovni krogi »v Jugoslaviji«, je Molè menda prvič izvedel v pristrčnem pogovoru s svojim nekdanjim profesorjem Maxom Dvořákom, ki sta ga skupaj s soprogo Elo obiskala na Dunaju:

Tri možnosti imate pred sabo«, je dejal [Dvořák]. »Da se vrnete v Split, kjer vas čaka nekdanje mesto konservatorja, ali da odidete v Beograd, kjer bi lahko prevzeli mesto generalnega konservatorja za vso državo, [...] ali pa da prevzamete mesto, ki vas čaka na ljubljanski univerzi. S tem pa je povezana neka težava, – gre namreč za vodstvo stolice za klasično arheologijo, ne pa za umetnostno zgodovino, ki je že zasedena po Cankarju [...] Jaz vam vsekakor svetujem, da si izberete ljubljansko ponudbo. Mi-slim, da se boste tam najboljše odrezali in da boste zadovoljni.« [...] Ko sem se odločil za Ljubljano, sem obenem tudi začutil, da sem se po šestih dolgih letih spet znašel v svojem poklicu. [...] In čudno – na mah se mi je vse videlo jasno; niti temu se nisem čudil, kako da Dvořák vse to ve. Kdo mu je vse to povedal? Obenem sem bil srečen in zadovoljen, da me ni pozabil in da skrbi za usodo svojih učencev. ⁴¹

Zakulisje ljubljanske ponudbe – predavateljskega mesta, ki naj bi po Dvořákovih informacijah Moleta »čakalo« na slovenski univerzi – bo še treba podrobneje raziskati. Izhajajoč iz Steletovega pričevanja, da naj bi Cankar na Dunaju prav v stiku z Dvořákom »izoblikoval metodična vodila za ljubljansko stolico«, bi bil seveda prav on lahko vir zanesljivih informacij o dogajanju v ljubljanskih univerzitetnih kuloarjih; navsezadnje se je Cankar na Dunaju izpričano mudil še v prvi polovici meseca maja 1920. ⁴² Potem ko je postal 27. januarja 1920 član »učnega kolegija« Filozofske fakultete, Cankarjeva pozicija na filozofski fakulteti ni bila več vpra-

³⁹ S. v. Cankar, Izidor, *Slovenski biografski leksikon*, I, Ljubljana 1925, p. 72; Tatjana DEKLEVA, Oris razvoja Filozofske fakultete do leta 1941, *Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, XLVI/3, 1998, p. 111. Cf. Alenka PUHAR, Vse stiske in radosti v zlatih okvirjih, in: Alenka Puhar, *Izidor Cankar. Mojster dobro zasukanih stavkov. Življenje in delo Izidorja Cankarja 1886–1958*, Ljubljana 2016, pp. 45–50.

⁴⁰ NOVAKOVIĆ 2004, cit. n. 10, pp. 18–19.

⁴¹ MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 293–294.

⁴² France STELÈ, Slovenska umetnostna zgodovina po l. 1920, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. VIII, 1970, p. 28. Kot je ob sklicevanju na Cankarjevo korespondenco opozorila Helena Seražin, »se je [Cankar] z Dunaja vrnil tik pred začetkom predavanj 15. maja 1920; SERAŽIN 2007, cit. n. 19, p. 670: nn. 23, 26.

šljiva.⁴³ Zato nedvomno ni imel nikakršnega razloga, da bi nasprotoval Moletovi kandidaturi, ne glede na dejstvo, da si v času dunajskega študija z njim nista bila tako blizu kot s Steletom, a slednji je bil seveda trdno v sedlu slovenskega Spomeniškega urada, ki je nedavno nasledil nekdanji Deželni konservatorski urad za Kranjsko. Kmalu po prihodu v Ljubljano je Moletu Cankar s svojimi zvezami celo ljubeznivo pomagal, da je lahko takoj objavil svojo drugo samostojno pesniško zbirko *Tristia ex Siberia*.⁴⁴

Imenovanjski dekret – »naredba [...] prestolonaslednika Aleksandra z dne 27. avgusta 1920« – da se imenuje »dr. Vojeslav Molè, privatni docent v Tomsku (Sibirija), za docenta antične in bizantinske umetnostne zgodovine«, je bila objavljena po *Službenih Novinah kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* z dne 20. septembra 1920 v *Uradnem listu deželne vlade za Slovenijo* 24. septembra 1920.⁴⁵ Sprva je Molè deloval v okviru »Cankarjeve« predmetne skupine *Zgodovina umetnosti* (oziroma, od zimskega semestra 1922–1923 dalje, *Umetnostna zgodovina*).⁴⁶ Šele potem, ko je bil 15. junija 1923 imenovan za izrednega profesorja, se je lahko docela »osamosvojil« v okviru samostojne skupine *Arheologija* (od letnega semestra 1923–1924 dalje izrecno poimenovane *Klasična arheologija*).⁴⁷ Toda tedanjim ljubljanskim študentom umetnostne zgodovine, klasične filologije in antične zgodovine je novoimenovani profesor Molè redno predaval le še do zaključka študijskega leta 1924–1925.⁴⁸ V obeh semestrih študijskega leta 1925–1926 je bil uradno na dopustu.⁴⁹ V najavi za zimski semester 1926–1927 pa so lahko zainteresirani potencialni slušatelji in slušateljice prebrali: »Dr. Vojeslav Molè, izr. prof., bo javil svoja predavanja in vaje kasneje«. ⁵⁰ Naslednje leto s seznama predavanj na Filozofski fakulteti začasno izgine posebna predmetna skupina *Klasična arheologija*, saj so predavanja o antič-

⁴³ *Zgodovina slovenske univerze v Ljubljani do leta 1929* (ed. Milan Vidmar), Ljubljana 1929, p. 469.

⁴⁴ Uvodna beseda je datirana 2. julija 1920: MOLÈ 1920, cit. n. 3, p. 7; MOLÈ 1970, cit. n. 1, pp. 295, 302–303.

⁴⁵ *Uradni list deželne vlade za Slovenijo*, II, no. 111, 24. september 1920, p. 1. *Zgodovina slovenske univerze ... 1929*, cit. n. 43, p. 471, beleži, da je »ph. dr. Molé Vojeslav«, vstopil »v učni kolegij« 30. avgusta 1920; kot njegovi področji se izrecno navajata »antična in bizantinska umetnostna zgodovina«. Najkasneje od septembra 1920 dalje je bil torej Molè že nastavljen na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Cf. NOVAKOVIĆ 2004, cit. n. 10, p. 21.

⁴⁶ Priloga I/1–6.

⁴⁷ Priloga I/7–8. Cf. NOVAKOVIĆ 2004, cit. n. 10, p. 21.

⁴⁸ Priloga I/9–10. Cf. NOVAKOVIĆ 2004, cit. n. 10, p. 27.

⁴⁹ Priloga I/11–12.

⁵⁰ Priloga I/13.

ni umetnosti Balduina Sarie (ki je »vstopil v učni zbor« fakultete 16. oktobra 1926 na stolici za zgodovino) zopet najavljena pod okriljem umetnostne zgodovine.⁵¹ 25. oktobra 1926 je dal Molè v Ljubljani odpoved, mesec dni kasneje – v petek, 26. novembra 1926 – pa je lahko zainteresirana javnost v rubriki »Naši kraji in ljudje« dnevnika *Jutro* že prebrala svežo novico, da je »za rednega profesorja umetnostne zgodovine [...] imenovan na novo ustanovljenem slovanskem inštitutu jagielonske univerze v Krakovu naš rojak g. dr. Vojeslav Molè«.⁵²

Zakaj je Molè tako kmalu zapustil slovensko metropolo, čeprav se je tu komaj dobro osamosvojil na lastni katedri, se je upravičeno že pred desetletji vprašal Tomaž Brejc.⁵³ Nekaj razlogov nam razkrije Moletova avtobiografija, iz katere je razvidno, da se ob – v očeh širše kulturne javnosti brez dvoma dominantnem (ter tudi z vodilnimi politiki in številnimi vidnimi kulturniki vsestransko dobro povezanem) – Cankarju, s katerim si tudi sicer nista bila značajsko blizu, čeprav – vsaj javno – nikakor nista drug proti drugemu nastopala sovražno, v vlogi »druge violine« ni najboljše počutil. Ko Molè v avtobiografiji piše o Cankarjevi občudovanja vredni vsestranski podjetnosti in veliki Steletovi zaslugi, da je »v prvi vrsti ustvaril in poklonil slovenskemu narodu zgodovino njegove umetnosti«, svoj takratni položaj lakonsko a povedno opredeli z besedami: »[j]az sem stal bolj ob strani, ne moja antika ne Bizanc ne širši horizonti poznejše umetnosti niso bili tako tesno spojeni s slovensko atmosfero«.⁵⁴ Toda *volens nolens* je med pripadniki generacije 1886 na univerzi Molè predstavljal edino resno intelektualno konkurenco Cankarjevemu prevladujočemu položaju v domači akademski stroki.

Dodatno je Moletovo pozicijo zapletlo še dejstvo, da se tudi sam osebno ni videl zgolj v vlogi bodočega ljubljanskega ordinarija za klasično arheologijo, saj tudi njegovo raziskovalno delo in dotlej uresničene (ter pred letom 1914 načrtovane a ne realizirane) objave odražajo večjo afiniteto do drugih obdobj; ne nazadnje mu je bila, poleg zanimanja za bizantinsko umetnost, intimno od nekdanj še posebno pri srcu zlasti italijanska renesansa. Že spočetka si je Molè zato povsem razumlji-

⁵¹ *Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestre aestivum 1927. / Seznam predavanj na univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za letni semester 1927*, Ljubljana 1927, pp. 8–9: »UMETNOSTNA ZGODOVINA [...] Dr. Balduin Saria, izr. prof.: Oris zgodovine antične umetnosti; 2 uri: torek, sredi od 11. do 12. ure; balkonska dvorana.«

⁵² Slovenski profesor na poljski univerzi. Imenovanje dr. Vojeslava Moléta za rednega profesorja v Krakovu, *Jutro*, VII/273, 26. 11. 1926, p. 3.

⁵³ BREJC 1972, cit. n. 1, p. 742.

⁵⁴ MOLÈ 1970, n. 1, p. 300. Da je Molè kot predavatelj težko konkuriral bleščečemu Cankarju, je menil zlasti njun takratni slušatelj Rajko LOŽAR, Nekaj spominov iz mojega življenja in dela, *Meddobje*, XXI/1–2, 1985, p. 53 (cf. LOŽAR 1974, cit. n. 1, pp. 137–138).

vo prizadeval, da ga habilitacija ne bi omejevala zgolj in samo na klasično arheologijo, saj si je po lastnem pričevanju pri njenem potrjevanju izprosil dopolnilo, da se mu izrecno dodeli *venia legendi* še za bizantinsko umetnost.⁵⁵ Nekatera Moletova ljubljanska predavanja so bila – v prvih semestrih – dejansko posvečena tudi tej tematiki, nekaj (na primer kurz o španskemu slikarstvu 17. in 18. stoletja) pa celo zahodnoevropskemu novemu veku, ki je sicer sodil v Cankarjevo domeno.⁵⁶ Moletovo naglo nezadovoljstvo z utesnjujočimi ljubljanskimi razmerami potrjuje tudi podatek, ki so ga, kot kaže, mnogi slovenski avtorji priložnostnih biografskih zapisov doslej spregledali: že aprila leta 1921 se je neuspešno potegoval za predavateljsko mesto na Univerzi v Zagrebu.⁵⁷ Upoštevajoč vse okoliščine, se torej zdi razumljivo, da se je po večmesečnem tehtanju argumentov *pro et contra* leta 1926 dokončno odločil in sprejel ponujeno redno profesuro v okviru t.i. »Slovanskega študija« v Krakovu, kar je Izidor Cankar ob slovesu menda pospremil s pikro pripombo: »[ti] odhajaš torej k poljskim hohštaplerjem«.⁵⁸

Zdi se torej, da nekaj semestrov, v katerih je Vojeslav Molè predaval na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, na njegovi življenjski poti predstavlja obrobno epizodo, ki na Slovenskem ni pustila tako globokih sledi in ni zasejala tako številnih kali kot bistveno daljši in plodnejši eri, ki sta ju na ljubljanski univerzi zaznamovala Cankar in Stelè.⁵⁹ Toda v številnih priložnostnih zapisih

⁵⁵ MOLÈ 1970, n. 1, p. 298 (»ta dodatek sem si bil izgovoril«). Ni tudi skrival razočaranja, da v njegovem imenovanju za izrednega profesorja »bizantinska umetnost sploh ni bila omenjena« (MOLÈ 1970, n. 1, p. 314), ob čemer se postavlja vprašanje, ali je bil morebiti za bizantinistiko v perspektivi predviden kak drug pretendent; cf. LOŽAR 1974, cit. n. 1, p. 143. Že Predrag Novaković je opozoril, da je s habilitacijo za bizantinsko umetnostno zgodovino Molè »najverjetneje želel doseči pravico, da bi lahko predaval tudi v okviru umetnostne zgodovine, kar je bila dejansko njegova močnejša akademska disciplina« (NOVAKOVIĆ 2004, cit. n. 10, p. 21).

⁵⁶ Priloga I/2.

⁵⁷ KALINOWSKI 1975, cit. n. 4, p. 9 (morda ta navedek sloni na Moletovih nenatisnjenih spominskih zapisih iz leta 1942, ki jih hranijo v Krakovu; cf. RÓŻYCKA-BRYZEK 1990, cit. n. 4, p. 85: n. 2 [»Archiwum UJ, sygn. S II 619«]).

⁵⁸ MOLÈ 1970, cit. n. 1, p. 322. Indikativna za njune medsebojne odnose je tudi Moletova reakcija: »Začudeno sem ga pogledal. 'Zakaj si izrekel te besede? Kje je tvoja logika, Cankar? S hohštaplerji nimam nič opraviti, pač pa vem in tudi ti veš, da odhajam na eno najstarejših univerz v Evropi.' In sem šel« (MOLÈ 1970, cit. n. 1, p. 322). Cf. BREJC 1972, cit. n. 1, p. 742; LOŽAR 1974, cit. n. 1, pp. 138–139.

⁵⁹ Cf. e. g. MIKUŽ 1969, cit. n. 10, pp. 222–227 (cf. tudi kasnejše priložnostne prikaze zgodovine Oddelka za umetnostno zgodovino, ki so navedeni zgoraj, opomba 10). Za novejšo oceno Moletovega prispevka k slovenski arheologiji cf. e. g. NOVAKOVIĆ 2004, cit. n. 10, p. 31 (»Resda je bil prvi profesor arheologije na ljubljanski univerzi, toda zunaj akademskih in predvsem umetnostno-zgodovinskih krogov je bil njegov vpliv zelo majhen. Poleg tega je ostal na univerzi le dobri dve leti in v takratnih zelo skromnih razmerah pravzaprav niti ni mogel veliko storiti [...] Moletovo mesto v zgodovini univerzitetne arheologije je zato bolj simbolne narave – ostal bo znan kot prvi habilitirani učitelj arheologije in ustanovitelj katedre za klasično arheologijo. Veliko bolj pomembna in plodna je bila njegova kariera na Univerzi v Krakovu«).

o konstituiranju slovenske umetnostne zgodovine kot »nacionalne« akademске discipline mu je opazno mesto vedno znova prijateljsko zvesto odmerjal Stelè.⁶⁰ Vendar je celo v njegovih besedilih »Moletova antika« omenjana le bežno in bolj mimogrede; že leta 1936 je Stelè celo pomenljivo poudaril, da »je bil [Molè] v svojem poklicu *prisiljen* večkrat menjati glavni predmet raziskovanja. Tako je bil v Ljubljani *prisiljen* poglobiti se v zgodovino umetnosti antike in bizantinskega vzhoda« [podčrtal S. K.].⁶¹ Seveda tudi ni mogoče v tem kontekstu prezreti dejstva, da je vidni zastopnik naslednje generacije domačih umetnostnih zgodovinarjev, leta 1904 rojeni Rajko Ložar, v priložnostnem zapisu ob petdesetletnici Cankarja, Steleta in Moleta, ki jih sicer tudi sam imenuje »trije najvažnejši zastopniki slovenske umetnostne zgodovine«, v razdelku o osamosvojitvi akademskega študija na univerzi, Moletovo – v zgodnjih dvajsetih letih objektivno gledano vendarle pionirsko – vlogo komajda še upošteval.⁶² Zato pa je po drugi strani še toliko bolj zanimivo, da je prav Steletov najzvestejši učenec, Emilijan Cevc, ki nesporno sodi med najmarkantnejše predstavnike stroke, rojene v dvajsetih letih preteklega stoletja, in je bil *nota bene* med drugo svetovno vojno tudi sam Moletov slušatelj v Ljubljani, tudi ta vidik profesorjevih predavanj izrecno izpostavil z besedami: »tako nas kot Poljake [je] obogatil s svojim temeljitim poznanjem [*sic*] umetnostnih problemov antike«. ⁶³

⁶⁰ E. g. STELÈ 1952–1953, cit. n. 2, p. 816 (»[i]z dunajske šole je črpal mnogo pobud tudi V[ojeslav] Molè, ki je v presledkih aktivno sodeloval na ljubljanski šoli«). Cf. tudi ostala Steletova besedila navedena zgoraj, opomba 2.

⁶¹ STELÈ 1936, cit. n. 2, p. 100.

⁶² Rajko LOŽAR, Slovenska umetnostna zgodovina, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, XIV, 1936–1937, pp. 19–35, spec. pp. 27–28. Že Predrag Novaković je postal pozoren tudi na nenavadno dejstvo, da v svojem poskusu zgodovine slovenske arheologije iz leta 1941 Ložar »Vojeslava Moleta kot prvega profesorja arheologije na slovenskem sploh ni omenil«; Predrag NOVAKOVIĆ, Ložarjev pogled na slovensko arheologijo in njegova ideja arheologije, *Pretrgane korenine. Sledi življenja in dela Rajka Ložarja* (ed. Ingrid Slavec-Gradišnik), Ljubljana 2005, p. 144 (cf. Rajko LOŽAR, Razvoj in problemi arheološke vede v Sloveniji, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, XVII, 1941, pp. 107–148). Le nekaj let prej na drugem mestu naletimo na Ložarjevo izrecno laskavo omembo nekaterih Moletovih dotedanjih slovenskih objav: Rajko LOŽAR, *Zbornik za umetnostno zgodovino, Jugoslovanski istoriski časopis*, III/1–4, 1937, p. 543 (»[i]stemu piscu [i. e. Moletu] gre zasluga, da je kot profesor zgodovine klasične umetnosti na ljubljanski univerzi kot prvi pri nas začel razpravljati o problemih antične umetnosti in kulture«). Je morda nenadno minimiziranje Moletove vloge v zborniškem članku iz leta 1941 podzavestna posledica zamere, ki jo je Ložar zaradi lastnih aspiracij po mestu na univerzi od takrat dalje, ko se je le-ta kot begunec začasno vrnil v Slovenijo in na ljubljansko univerzo, gojil do svojega nekdanjega profesorja? Cf. Rajko LOŽAR, Za spremembo – nekaj drugega, *Vestnik/Noticiero*, XXXII/3, 1981, pp. 168–169.

⁶³ CEVC 1967, cit. n. 2, p. 105. Cf. e. g. CEVC 1973[1974], cit. n. 2, p. 95 (»[n]epozabna so njegova univerzitetna predavanja in seminarji, ki so bili mnogokrat sprehodi v daljave umetnostnih zakladnic Vzhoda [...] in v zgodovinske globine helenizma; te poti pa so povezovale življenje in rojevanje umetnosti ter se stekale v kulturno torišče mediteranskega humanizma«).

O prvih ljubljanskih predavanjih in seminarjih iz umetnosti starega veka v zgodnjih dvajsetih letih žal (vsaj zaenkrat) razpolagamo s precej skromnimi (in, vsaj zdi se tako, morebiti tu in tam tudi malce pristranskimi) pričevanji. Ker pa Moletovo mesto v zgodovini antičnih študijev na Slovenskem v prvi polovici 20. stoletja tudi sicer sodi med slabo raziskana vprašanja naše novejši kulturne zgodovine, si vsekakor zasluži, da mu v bodočnosti posvetimo večjo pozornost.

PRILOGA

Najavljena predavanja in seminarji Vojeslava Moleta na Univerzi v Ljubljani 1920–1926

1.

Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestre hibernum 1920/21 / Seznam predavanj na univerzi kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za zimski semester 1920/21, Ljubljana 1920, [pp. 10–11]: »Zgodovina umetnosti [...] Docent dr. Vojeslav Mole [sic]: Zgodovina antične umetnosti. I. del. 3 ure. / Uvod v zgodovino bizantinske umetnosti. I. del. 2 uri. / Seminar: Ikonografske vaje, 2 uri. / Čas in kraj po dogovoru«.

2.

Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestre aestivum 1921 / Seznam predavanj na univerzi kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za poletni semester 1921, Ljubljana 1921, [p. 8]: »Zgodovina umetnosti [...] Doc. dr. Vojeslav Mole [sic]: Zgodovina antične umetnosti, II. del, 4 ure: ponedeljek, sreda od 16. do 18., fizikalna dvorana na drž. učiteljskišči. / Špansko slikarstvo XVII. in XVIII. stoletja (namesto seminarja), 2 uri: petek od 16. do 18.; istotam«.

3.

Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestre hibernum 1921/22. / Seznam predavanj na univerzi kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za zimski semester 1921/22, Ljubljana 1921, [p. 8]: »Doc. dr. Vojeslav Molè: Grška umetnost V. in IV. stoletja; 2 uri : dogovorno ; fizikalna dvorana na drž. učiteljskišči. / Bizantinska umetnost do VIII. stol. ; 2 uri: dogovorno ; istotam. / Seminar: Vaje za začetnike ; 2 uri: dogovorno ; umetnostno-zgodovinski seminar.«

4.

Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestre aestivum 1922. / Seznam predavanj na univerzi kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za poletni semester 1922, Ljubljana 1922, p. 9: »Zgodovina umetnosti [...] Doc. dr. Vojeslav Molé [sic]: Zgodovina grške umetnosti (nadaljevanje), 2 uri: četrtek od 17. do 18.; soba št. 90. / Zgodovina bizantinske umetnosti (nadaljevanje); petek od 18. do 19., sobota od 17. do 18.; istotam. / Uvod v metodo umetnostne zgodovine ; 1 uro: čas dogovorno; umetnostno-zgodovinski seminar. / Seminarske vaje; 2 uri: čas dogovorno; istotam.«

5.

Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestre hibernum 1922/23. / Seznam predavanj na univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za zimski semester 1922/23., Ljubljana 1922, pp. 8–9: »Umetnostna zgodovina [...] Doc. dr. Vojeslav Molè: Umetnost helenistične dobe, 2 uri: petek od 17. do 19. ure. Soba št. 90. / Umetnost bližnjega orijenta v srednjem veku; 1 uro: sobota od 17. do 18. ure; istotam. / Uvod v metodo

umetnostne zgodovine ; 1 uro: čas dogovorno; umetnostno-zgodovinski seminar. / Seminarske vaje; 2 uri: sreda od 16. do 18. ure; umetnostno-zgodovinski seminar.«

6.

Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestre aestivum 1923. / Seznam predavanj na univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za letni semester 1923., Ljubljana 1923, p. 8: »Umetnostna zgodovina [...] Doc. dr. Vojeslav Molè: Zgodovina etruske in rimske umetnosti; 2 uri: petek od 17. do 19. ure. Soba št. 90. / Izbrana poglavja iz antične gliptike in keramike; 1 uro: istotam. / Seminar: arheološka hermeneutika; 2 uri: sreda od 16. do 18. ure; balkonska dvorana.«

7.

Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestre hibernum 1923./24. / Seznam predavanj na univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za zimski semester 1923./24., Ljubljana 1923, p. 9: »Arheologija. / Doc. dr. Vojeslav Molè: Plastika in slikarstvo v dobi rimskega cesarstva; 2 uri: četrtek, petek od 17. do 18. ure. Soba št. 90. / Parthenon; 1 uro: ponedeljek od 17. do 18. ure; istotam. / Starejša grška religija in kult; 1 uro; čas in kraj dogovorno. / Seminar: domača arheologija; 2 uri: sreda od 10. do 12. ure; pred objekti v muzeju.«

8.

Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestre aestivum 1924. / Seznam predavanj na univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za letni semester 1924., Ljubljana 1924, p. 9: »Klasična arheologija. / Dr. Vojeslav Molè, docent: Plastika in slikarstvo v dobi rimskega cesarstva II., 3 ure: ponedeljek od 10. do 12., torek od 11. do 12. ure; balkonska dvorana. / Grška religija do IV. stol., s posebnim ozirom na umetnostne spomenike; 1 uro: petek, od 9. do 10. ure; istotam. / Seminar: latinska epigrafika; 2 uri: sreda od 10. do 12. ure; istotam.«

9.

Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestre hibernum 1924./25. / Seznam predavanj na univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za zimski semester 1924./25., Ljubljana 1924, p. 9: »Klasična arheologija. / Dr. Vojeslav Molè, izr. prof.: Troja, Kreta, Mikene, 3 ure: čas in kraj se naznanita pozneje. / Razlaga izbranih antičnih spomenikov; 1 uro: čas in kraj se naznanita pozneje. / Seminar: arheološke vaje; 2 uri: čas in kraj se naznanita pozneje.«

10.

Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestre aestivum 1925. / Seznam predavanj na univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za letni semester 1925., Ljubljana 1925, pp. 8–9: »Klasična arheologija. / Dr. Vojeslav Molè, izr. prof.: Zgodovina grške umetnosti, I. del; 3 ure: ponedeljek, torek, sreda od 11. do 12. ure; balkonska dvorana. / Periklejeva doba; 1 uro: čas in kraj se naznanita pozneje. / Seminar: arheološke vaje; 2 uri: četrtek od 10. do 11., petek od 11. do 12. ure; istotam. / Seminar: čitanje in tolmačenje izbranih poglavij Pausanijevega opisa Grčije; 2 uri: četrtek od 16. do 18. ure; istotam.«

11.

Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestres hibernum 1925./26. / Seznam predavanj na univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za zimski semester 1925./1926., Ljubljana 1925, p. 8: »KLASIČNA ARHEOLOGIJA / Dr. Vojeslav Molè, izr. prof., ima v tek. štud. letu dopust.«

12.

Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestres aestivum 1926. / Seznam predavanj na univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za letni semester 1926., Ljubljana 1926, p. 8: »KLASIČNA ARHEOLOGIJA / Dr. Vojeslav Molè, izr. prof., ima v tekočem študijskem letu dopust.«

13.

Catalogus lectionum Universitatis Labacensis: semestres hibernum 1926/27 / Seznam predavanj na univerzi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za zimski semester 1926/27., Ljubljana 1926, p. 8: »KLASIČNA ARHEOLOGIJA / Dr. Vojeslav Molè, izr. prof., bo javil svoja predavanja in vaje kasneje.«

Viri ilustracij: Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana (1, 3); *Album slovenskih književnikov* (ed. Janko Šlebinger), Ljubljana 1928, p. 134 (2)

Vojeslav Molè and the Earliest Courses in Graeco-Roman Art at the University of Ljubljana – Part I

SUMMARY

Vojeslav (or Wojsław [baptismal names: Hermann Maximilian]) Molè (1886–1973) – who received his PhD in 1912 from the University of Vienna (where he studied, among others, with Max Dvořák, Julius von Schlosser and Josef Strzygowski) – is comparatively little known outside his native Slovenia and his adoptive Polish homeland. At the then fledgling University of Ljubljana (founded in 1919), Molè had taught between 1920 and 1925 (and was temporarily reappointed between 1940 and 1945 following his lucky escape from the brutalities of both Nazi and Soviet occupiers of Poland in 1939). For the most part, his distinguished professional career was, however, closely tied up with one of the most venerable academic institutions of Central Europe – the Jagiellonian University at Cracow where he has been full professor from 1926 to 1939 and again between 1945 and 1960. He spent the last years of his life at Eugene, Oregon (USA), absorbed in writing a voluminous autobiography that was published in 1970 under the title *Iz knjige spominov* (literally “From the Book of Memories”). Apart from briefly outlining Molè’s later academic path (and drawing attention to his impressive publication record), this paper highlights some of the most telling episodes from his decisive formative years in Cracow (1908–1909), Rome (1909–1910) and Vienna (1906–1907, 1910–1912). And, in addition, it also draws attention to the potential significance of a government scholarship (awarded to him on Dvořák’s recommendation), with which he was able to spend several months in Italy before he was (again thanks to Dvořák) in the fall of 1913 assigned to the *Landeskonservatorat* for Dalmatia. This promising start as a *provisorischer Praktikant* within the strict hierarchy of the recently re-organised K. k. *Zentralkommission für Denkmalpflege* was, however, abruptly cut short by the outbreak of the First World War, in which he served as a junior officer of the Austro-Hungarian Army until his capture on the Russian front in September 1914. Furthermore, this essay seeks to elucidate the circumstances leading up to Molè’s obtaining a teaching position at the University of Ljubljana in the wake of his belated return from the conflict-torn Siberia (where he was interned for the duration of the war). As his well-connected generational peer and erstwhile fellow-student in Vienna, Izidor Cankar (1886–1958), had by that point in time already occupied the sole available art-history chair, Molè was in September 1920 hired as Assistant Professor of Classical Art and Byzantine Art History; indeed, he held his own university chair – in archaeology rather than in art history – only after his promotion to Associate Professor of Classical Archaeology in June 1923. The article places particular emphasis on the hitherto uncovered evidence regarding the content of Molè’s courses given prior to his departure from Ljubljana for Cracow (see Appendix I). These included surveys (e.g. “History of Classical Art I” [Winter Semester 1920–21, Summer Semester 1925]; “History of Classical Art II” [Summer Semester 1921]; “Art of the Hellenistic Period” [Winter Semester 1922–23]; “History of Etruscan and Roman Art” [Summer Semester 1923]; “Sculp-

ture and Painting in the Roman Imperial Period" [Winter and Summer Semesters 1923–24]; "History of Greek Art I" [Summer Semester 1925]) as well as more specialized classes (e.g. "Greek Art of the Fifth and Fourth Centuries BC" [Winter Semester 1921–22]; "Introduction to the Methods of Art History" [Summer Semester 1922 and Winter Semester 1922–23]; "Selected Topics in Ancient Glyptics and Pottery" [Summer Semester 1923]; "Parthenon" [Winter Semester 1923–24]; "Early Greek Religion and Cult" [Winter Semester 1923–24]; "Greek Religion Before the Fourth Century BC with Special Reference to Artistic Monuments" [Summer Semester 1924]; "Troy, Crete, and Mycenae" [Winter Semester 1924–25]; "Interpretation of Selected Ancient Monuments" [Winter Semester 1924–25]; "The Age of Pericles" [Summer Semester 1925]) and seminars (e.g. "Exercises in Iconographic Analysis" [Winter Semester 1920–21]; "Archaeological Hermeneutics" [Summer Semester 1923]; "Domestic Archaeology" involving "direct examination of objects in the [National] Museum" [Winter Semester 1923–24]; "Latin Epigraphy" [Summer Semester 1924]; "Archaeological Exercises" [Winter Semester 1923–24, Summer Semester 1925]; "Reading and Interpretation of Selected Chapters from Pausanias' *Description of Greece*" [Summer Semester 1925]).

Avtorji / Authors

RED. PROF. DR. MATEJ KLEMENČIČ

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
SI-1000 Ljubljana
matej.klemencic@ff.uni-lj.si

DOC. DR. STANKO KOKOLE

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
SI-1000 Ljubljana
stanko.kokole@ff.uni-lj.si

DR. PRIMOŽ LAMPIČ

Muzej za arhitekturo in oblikovanje
Grad Fužine
Pot na Fužine 2
SI-1000 Ljubljana
primoz.lampic@mao.si

DOC. DR. KATJA MAHNIČ

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
katja.mahnic@ff.uni-lj.si

VALENTINA PAVLIČ

Oddelek za likovno pedagogiko
Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani
Kardeljeva ploščad 16
SI-1000 Ljubljana
Valentina.Pavlic@pef.uni-lj.si

DOC. DR. ROBERT PESKAR

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije
Metelkova 4
SI-1000 Ljubljana
robert.peskar@zvks.si

MATEVŽ REMŠKAR

Rimska c. 11a
SI-1358 Log pri Brezovici
matevz.remskar@gmail.com

MAG. MARIJAN RUPERT

Zbirka rokopisov, redkih in starih tiskov
Narodna in univerzitetna knjižnica
Turjaška 1
SI-1000 Ljubljana
marijan.rupert@nuk.uni-lj.si

URŠKA SUHADOLC

Ulica Emila Adamiča 43
SI-1356 Dobrova
suhadolc_ursa@hotmail.com

AJDA ŠEME

Rakuševa ul. 12
SI-1000 Ljubljana
seme.ajda@gmail.com

DOC. DR. DAMIR TULIĆ

Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet Sveučilište u Rijeci
Slavka Krautzeka bb
HR-51000 Rijeka
dtulic@uniri.hr

SARA TURK

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
sara.turk@ff.uni-lj.si

Sinopsisi / Abstracts

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Robert PESKAR, Fragmenti gotskega ciborija iz Kranja

Ključne besede: ciborij, gotska arhitektura, »Knickrippenstern«, Peter iz Prachatic, stolnica sv. Vida v Pragi, stolnica sv. Štefana na Dunaju, cerkev Maria am Gestade na Dunaju, kamnosek Hans Krainer

Prispevek obravnava fragmente gotskega ciborija, najdene ob arheoloških raziskavah v župnijski cerkvi sv. Kancijana v Kranju leta 1984. Povezati jih je mogoče z gradbeno vne-
mo nekdanjega župnika Kolomana de Manswerd († 1434), umetnostno pa predvsem z du-
najsko arhitekturo in praškimi vplivi. Čeprav gre za skromne fragmente, je bilo mogoče
zanesljivo rekonstruirati prvotno obočno shemo ciborija, v nemški terminologiji znani
kot »Knickrippenstern«. Datacija ciborija okoli leta 1425 in razmeroma zgoden pojav
skorajda enake obočne sheme v zvoniku župnijske cerkve v Šentrupertu na Dolenjskem,
delo kamnosekov iz ptujskogorske delavnice iz časa okoli 1415–1425, bi lahko razrešila
tudi problem datacije oboka dunajske cerkve Maria am Gestade.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Robert PESKAR, Fragments of a Gothic Ciborium from Kranj

Keywords: canopy, gothic architecture, "Knickrippenstern", Peter from Prachatic, cathedral of St. Vitus in Prague, cathedral of St. Stephan in Vienna, church Maria am Gestade in Vienna, Hans Krainer, the stonemason

The article examines the fragments of a Gothic ciborium found in the course of archaeo-
logical research at the St Cantianus Parish Church in Kranj in 1984. The fragments can
be linked to the enthusiasm for construction of the former priest Koloman de Manswerd
(† 1434), while from an artistic standpoint they can be associated with Viennese archi-
tecture and influences from Prague. Even though the preserved fragments are scarce, it
was possible to reliably reconstruct the initial vault scheme of the ciborium, referred to
in German terminology as the Knickrippenstern. The ciborium's dating of around 1425
and the relatively early occurrence of a nearly identical vault scheme in the belfry of the
parish church in Šentrupert na Dolenjskem—the work of stonemasons from the Ptujška
Gora masons' guild from around 1415–1425, might also resolve the issue of dating the
vault at the Maria am Gestade Church in Vienna.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Matevž REMŠKAR, Poslikave v cerkvi sv. Marjete na Gradišču pri Lukovici in Mojster Kranjskega oltarja

Ključne besede: stensko slikarstvo, Gradiški mojster, Gradišče pri Lukovici, Mojster Kranjskega oltarja, Sv. Primož

Pred nekaj leti odkrite in restavrirane poslikave v cerkvi sv. Marjete na Gradišču pri Lu-
kovici kažejo močne vplive cikla pohoda in poklona iz cerkve sv. Primoža in Felicijana na
Sv. Primožu, vidne pa so tudi povezave s Kranjskim oltarjem in Tuhinjskima reliefoma.
Spoznanja, ki jih prinaša analiza poslikav na Gradišču, potrjujejo starejšo tezo, da lahko

Kranjski oltar in poslikave na Sv. Primožu pripišemo istemu mojstru ter slikarja identificiramo z mojstrom Vidom, čigar učenec bi lahko bil Gradiški mojster.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Matevž REMŠKAR, Murals in the Church of St. Margaret in Gradišče pri Lukovici and the Master of the Altar of Krainburg

Keywords: mural painting, Master of Gradišče, Gradišče pri Lukovici, Master of the Krainburg Altar, Sv. Primož

Revealed and restored a few years ago, the mural paintings in the church of St. Margaret in Gradišče pri Lukovici show the strong influences of the cycle of Journey and Adoration of the Magi in the church of St. Primus and Felician on Sv. Primož. Connections with the Krainburg Altar and Tuhinjski reliefs are also evident. The findings of the analysis of murals on Gradišče confirm the older thesis that the Master of the Krainburg Altar was also an author of the murals on Sv. Primož and can be identified with master Vid, whose student could be the Master of Gradišče.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Urška SUHADOLC, Dolničarjeva Curia Labacensis – načrt za prenovu ljubljanske mestne hiše po augsburškem zgledu

Ključne besede: Janez Gregor Dolničar, Ljubljana, Augsburg, Mathäus Sendel, viri, mestna hiša, Curia Labacensis Urbis Metropolis Ducatus Carnioliae, rokopis, 17. stoletje, Curia Augustanae Republicae

V rokopisu *Curia Labacensis Urbis Metropolis Duc[atus] Carnioliae* (Ljubljana, Semeniška knjižnica, Rkp. 12), napisanem okoli 1680, je nepodpisani avtor, kasneje identificiran kot Janez Gregor Dolničar, predstavil svojo vizijo za prezidavo ljubljanske mestne hiše. Čeprav je bil rokopis v slovenski strokovni literaturi večkrat omenjen, pa doslej še nihče ni opazil podobnosti med njim ter augsburško mestno hišo. Da podobnost med obema mestnima hišama ni zgolj naključna, nam pokaže primerjava Dolničarjeve *Curie* z vodičem po augsburški mestni hiši z naslovom *Curia Augustanae reipublicae*, ki ga je napisal Mathäus Sendel in je prvič izšel v Augsburgu leta 1657. Primerjava posameznih delov obeh besedil dokazuje, da Dolničar Sendlove *Curiae* očitno ni le poznal, ampak jo je s pridom uporabljal kot predlogo pri pisanju svoje.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Urška SUHADOLC, Dolničar's Curia Labacensis – a Plan for the Rebuilding of Ljubljana's Town Hall after Augsburg's Example

Keywords: Janez Gregor Dolničar, Ljubljana, 17th century, Augsburg, Mathäus Sendel, written sources, town hall, Curia Labacensis Urbis Metropolis Ducatus Carnioliae, manuscript, Curia Augustanae Republicae

In the manuscript *Curia Labacensis Urbis Metropolis Duc[atus] Carnioliae* (Ljubljana, Seminary Library, rkp. 12), written around 1680, an anonymous author, later identified as Janez Gregor Dolničar, put forward his vision for the rebuilding of Ljubljana's town hall. Although the manuscript itself has been mentioned in Slovene scientific literature several times, its similarity to Augsburg's town hall has not been noticed until now. Comparison

of Dolničar's *Curia to Curia Augustanae reipublicae* – a guide through Augsburg's town hall written by Mathäus Sendel and first published in 1657 – shows us that the resemblance is far from coincidental. Comparison of select excerpts proves that Dolničar not only knew of Sendel's book but used it extensively while writing his own.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Matej KLEMENČIČ, Oltarji križniške cerkve v Ljubljani: sodelovanje Marca Prodi in Antonia Beduzzi

Ključne besede: kiparstvo, arhitektura, oltarni nastavki, barok, križniški red, Ljubljana, Dunaj, Marco Prodi, Antonio Beduzzi

Trije oltarji v ljubljanski križevniški cerkvi so dokumentirano delo dunajskega kiparja in rezbarja Marca Prodi iz leta 1715. V članku je predstavljena teza, da takšne oltarne nastavke tipa »okvirnih oltarjev«, ki leta 1715 še niso bili uveljavljeni, ni mogel načrtovati malo znani in po umetnostnih sposobnostih verjetno skromni Marco Prodi, temveč nek drug umetnik iz dunajskih dvornih krogov. Na podlagi primerjav, še posebej oltarja v zasebni kapeli ene od naročnic ljubljanskih oltarjev, cesarice Amaliije Viljemine v samostanu salezijank na Dunaju, pa tudi na podlagi znanih osebnih povezav je kot avtor načrta ljubljanskih oltarjev predlagan Antonio Beduzzi, v prvi tretjini 18. stoletja eden od najpomembnejših dunajskih umetnikov, slikar, gledališki inženir in avtor številnih arhitekturnih projektov.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Matej KLEMENČIČ, The Altars of the Church of the Teutonic Order in Ljubljana: a Result of a Collaboration between Marco Prodi and Antonio Beduzzi?

Keywords: sculpture, architecture, altarpieces, baroque, Teutonic order, Ljubljana, Vienna, Marco Prodi, Antonio Beduzzi

Three altarpieces in the church of Teutonic Order in Ljubljana are a documented work of the little known Viennese sculptor and master of decorative carving Marco Prodi. In 1715 such frame-like altarpieces were not yet common in Vienna; therefore it is highly probable that some other, more experienced artist at the Viennese court planned them. Among possible comparisons the altarpiece in a private chapel in the Salesianerinnenkloster in Vienna stand out. It was commissioned, probably a few years after 1717, by Dowager Empress Amalia Wilhelmina, one of the three patronesses of the altars in Ljubljana, and was planned by Antonio Beduzzi. The article therefore suggests that Antonio Beduzzi draw the plans for the altars in Ljubljana while Prodi – who had worked alongside Beduzzi before – was entrusted the execution of the plans.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Sara TURK, Baročni oltarji v koprski stolnici in njihova provenienca

Ključne besede: Koper, koprška stolna cerkev, oltarna arhitektura, 17. stoletje, 18. stoletje, Alessandro Tremignon, Giorgio Massari, Gasparo Albertini, Giambattista Bettini

Koprsko stolno cerkev krasi devet oltarjev, ki so nastali med drugo polovico 17. in koncem 18. stoletja. Njihove različne provenience so posledica francoske okupacije Istre v začetku 19. stoletja, ko je na tem območju med letoma 1805 in 1806 prišlo do razpustitve večine cerkvenih ustanov in posledično do premikov cerkvene opreme. Pri tem je bila njena provenienca pogosto zabrisana. Na podlagi analize ohranjenih pisnih virov in obstoječih oltarjev lahko sedaj ugotovimo, da sta bila takrat v koprsko stolnico iz dominikanske cerkve prinesena današnja oltarja sv. Hieronima in sv. Barbare, iz servitske oltarja sv. Petra in Pavla ter sv. Križa, iz cerkve sv. Klare pa tabernakeljski oltar sv. Zakramenta. Od oltarjev, ki so v stolni cerkvi stali že pred prihodom nove opreme iz ukinjenih cerkva, pa so se ohranili oltar sv. Hieronima (1669–1670), delo beneškega arhitekta Alessandra Tremignona, danes poznan pod patronimijem Žalostne matere Božje, Massarijeva oltarja sv. Marka (1743–1749) in Brezmadežne (1748–1751; nekdanji oltar sv. Roka, zgornji del lesen iz 1806/1807) ter glavni oltar (1788–1790) piranskega kamnoseka Gaspara Albertinija.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Sara TURK, Baroque Altars in Koper Cathedral and Their Provenance

Keywords: Koper, Koper Cathedral, altar architecture, 17th century, 18th century, Alessandro Tremignon, Giorgio Massari, Gasparo Albertini, Giambattista Bettini

The marble altars in the Koper (Capodistria) cathedral were constructed between the second half of the 17th century and the end of the 18th century. Their heterogeneous provenance, which often remained unclear is a consequence of the French occupation that took place at the beginning of the 19th century. It resulted in the suppression of a large number of ecclesiastical institutions and the relocation of their furnishing to the cathedral and other still active churches in Koper. By analyzing historical records and altars present in the Koper cathedral, it was possible to determine their original location. The St. Jerome and St. Barbara altars were brought from the suppressed Dominican church, the altars of St. Peter and Paul and of the St. Cross came from the Servite Church, while the tabernacle altar of the Blessed Sacrament was brought to cathedral from the Church of St. Clare. The other remaining altars were originally planned and erected for the Koper cathedral before the arrival of the new equipment from the suppressed churches. The two altars of St. Mark (1743–1749) and of the Immaculate Conception (1748–1751, previously St. Roch, upper structure is wood, 1806/1807) were designed by Venetian architect Giorgio Massari, the former altar of St. Jerome (1669–1670), today known as the altar of Pietà, was designed by Alessandro Tremignon, and the main altar was constructed by Gasparo Albertini (1788–1790).

Damir TULIČ, Ponovno odkriti kardinal: delo Antonia Gaia za nekdanjo opatijo v Buscu

Ključne besede: Antonio Gai, kardinal Angelo Maria Querini, marmorna busta, beneško kiparstvo, 18. stoletje, Benetke

V bogatem opusu kiparja Antonia Gaia (Benetke, 1686–1769) je danes znanih le nekaj portretnih bust. Tommaso Temanza v svojem *Zibaldonu* med Gaievimi deli omenja tudi busto kardinala Angela Marie Querinija za benediktinsko opatijo Sant'Andrea di Busco, ki je nekoč stala med Oderzom in Ponte di Piave. Konec 18. stoletja je bil samostan ukinjen, njegova oprema razpršena, nekdanji kompleks s cerkvijo pa porušen. Na tem mestu so leta 1874 zgradili majhno kapelico, v njej pa je danes busta kardinala Querinija z originalnim spominskim napisom iz leta 1740. V članku je busta identificirana z busto, omenjeno v rokopisu Tommasa Temanze, in umeščena v Gaiev opus. Predpostavimo lahko, da je kipar za njeno izdelavo uporabil katero izmed grafičnih predlog z upodobitvijo prelata, morda prav tisto iz Musea Correr, ki jo izdelal Marco Alvise Pitteri. V leto 1740 datirana busta kardinala Querinija predstavlja pomembno dopolnitev Gaievega opusa portretnih bust.

Damir TULIČ, A Cardinal Rediscovered: the Sculpture of Antonio Gai for the Ex-Benedictine Abbey of Busco

Keywords: Antonio Gai, Cardinal Angelo Maria Querini, marble bust, Venetian sculpture, 18th century, Venice

In the rich oeuvre of sculptor Antonio Gai (Venice, 1686 – 1769) there are few portrait busts. Tomaso Temanza, in his *Zibaldon*, compiled in the 18th century, writes that Gai made a portrait bust of Cardinal Angelo Maria Querini for the Benedictine Abbey of Saint Andrew, which once stood between Oderzo and Ponte di Piave. At the end of the 18th century the Abby was abolished, its goods were scattered, and the convent with the church was demolished. In 1874 a small chapel was built on the site of the former Abbey. The marble bust of cardinal Querini with the commemorative inscription dating it in 1740 was then placed on the left wall of the small building. In this article the lost bust of Cardinal Angelo Maria Querini by Antonio Gai, mentioned in Temanza's manuscript, is recognised as the one situated in the chapel dating to the 19th century. For this sculpture Gai used one of the many existing prints representing cardinal Querini. He might have used the print by Marco Alvise Pitteri, since one of its copies is kept in the Museo Correr in Venice. The bust of cardinal Querini, dating to 1740, is an important contribution to the portrait catalogue by Antonio Gai.

Valentina PAVLIČ, Jožef Straub in problem avtorstva velikega oltarja v cerkvi sv. Jožefa v Slovenski Bistrici

Ključne besede: Jožef Straub, Jožef Holzinger, cerkev sv. Jožefa, Slovenska Bistrica, Zlata, baročni oltar, 18. stoletje, pozni opus

V prispevku je obravnavan veliki oltar v podružnični in romarski cerkvi sv. Jožefa v Slovenski Bistrici. Avtorica zanika sprejeto datacijo oltarja v leto 1757/58 ter avtorstvo Jo-

žefa Holzingerja, kakor ju je predlagal Sergej Vrišer. Slogovna analiza in primerjave z dokumentiranimi in atribuiranimi deli obeh kiparjev, kakor tudi arhivski podatki, kažejo, da je avtor oltarja (in kipov) Jožef Straub. Oltar tako predstavlja (poleg kipov v župnijski cerkvi v Zlatarju) njegovo poslednje delo ter osvetljuje problematiko njegovega nasledstva – sodelovanje s kiparjem Jožefom Holzingerjem.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Valentina PAVLIČ, Joseph Straub and the Question of the Authorship of the High Altar in Saint Joseph Church in Slovenska Bistrica

Keywords: Joseph Straub, Joseph Holzinger, St. Joseph Church, Slovenska Bistrica, Zlatar, baroque altar, 18th century, late works

This article presents the high altar at the Church of Saint Joseph in Slovenska Bistrica. Its dating at 1757/58 and Jožef Holzinger's authorship – as suggested by Sergej Vrišer – have been accepted among art historians. The article, on contrary, argues for Joseph Straub's authorship on the basis of style analysis and comparisons with documented and attributed works by both sculptors. The archive sources were also taken into the consideration. The altar is Joseph Straub's last work (beside the sculptures for parish church in Zlatar, Croatia) and thus sheds new light on the question of Joseph Straub's succession – his collaboration with Joseph Holzinger.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Katja MAHNIČ, Razstava zbirke slik v Kranjskem deželnem muzeju 1914. Poskus rekonstrukcije razstavne strategije in njenega pomena

Ključne besede: Josip Mantuani, deželni muzej za Kranjsko, zbirka slik, razstava, razstavna strategija, muzeologija

Program reorganizacije Deželnega muzeja za Kranjsko je Josip Mantuani zasnoval na temelju svojega prepričanja, da je glavno poslanstvo modernega muzeja izobraževanje. Da bi mu muzej lahko uspešno sledil, je bilo treba urediti in raziskati njegove zbirke, predvsem pa ustrezno predstaviti javnosti. Ena od muzejskih zbirk, s katero se je posebej ukvarjal Mantuani, je bila zbirka slik. Na podlagi sistematičnega dopolnjevanja in raziskovanja mu je že v nekaj letih uspelo okrepiti zbirko, leta 1914 pa jo je v novi postavitvi predstavil tudi javnosti. Glede na rekonstrukcijo uporabljene razstavne strategije je šlo za prvo umetnostnozgodovinsko galerijo na Kranjskem.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Katja MAHNIČ, The Exhibition of the Collection of Paintings at the Carniolan Provincial Museum in 1914. An Attempt to Reconstruct Its Display Strategy and Significance

Keywords: Josip Mantuani, Carniolan Provincial Museum, painting collection, exhibition, display strategy, museology

Josip Mantuani founded his modernisation programme for the Carniolan Provincial Museum on his belief that the main mission of a modern museum is educational. In order for museum to achieve it successfully, it is necessary to arrange and research its

collections and, above all, properly present them to the public. One of the museum collections Mantuani was particularly concerned with was the painting collection. Based on systematic acquisition of new works of art and research he managed to significantly improve the collection in just a few years. In 1914 he also presented it in a modernized way. Based on the reconstruction of the display strategy he used this was the first Art History Gallery in Carniola.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Stanko KOKOLE, Vojeslav Molè in začetki umetnostnozgodovinskega študija grško-rimske antike na Univerzi v Ljubljani – I. del

Ključne besede: Vojeslav Molè, Univerza v Ljubljani, umetnostna zgodovina, klasična arheologija, zgodovina antičnih študijev

Vojeslav (oz. Wojsław) Molè (1886–1973) – ugledni slovenski in poljski umetnostni zgodovinar, ki je promoviral na dunajski univerzi leta 1912 – je kmalu po koncu prve svetovne vojne postal eden izmed prvih predavateljev klasične arheologije in bizantinske umetnostne zgodovine na novonastali Univerzi v Ljubljani (ustanovljeni leta 1919). Poleg kratke predstavitve njegove uspešne akademske kariere in opozorila na ključna objavljena dela se pričujoča razprava osredotoča na doslej odkrita pričevanja o vsebini Moletovih pionirskih predavanj in seminarjev, ki jih je med letoma 1920 in 1925 izvedel v Ljubljani še pred svojim odhodom na slovito Jagelonsko univerzo v Krakovu, kjer je bil zaposlen kot redni profesor od leta 1926 do leta 1939 (ter nato ponovno med letoma 1945 in 1960).

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Stanko KOKOLE, Vojeslav Molè and the Earliest Courses in Graeco-Roman Art at the University of Ljubljana – Part I

Keywords: Vojeslav Molè, University of Ljubljana, Art History, Classical Archaeology, History of Classical Studies

In the aftermath of the First World War Vojeslav (or Wojsław) Molè (1886–1973) – an outstanding Slovenian and Polish art historian, who received his PhD from the University of Vienna in 1912 – became one of the first teachers of Classical archaeology and Byzantine art history at the then fledgling University of Ljubljana (founded in 1919). In addition to briefly outlining his distinguished academic career and impressive publication record, this article places particular emphasis on the hitherto uncovered evidence regarding the content of Molè's pioneering lectures and seminars given between 1920 and 1925, that is prior to his departure from Ljubljana for the renowned Jagiellonian University in Cracow, where he subsequently taught as full professor from 1926 to 1939 (and again between 1945 and 1960).

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Ajda ŠEME, Program Narodne galerije ob štirideseti obletnici Komunistične partije Jugoslavije leta 1959 – začetek načrtne pedagoške dejavnosti?

Ključne besede: Umetnostna vzgoja, Narodna galerija, Komunistična partija Jugoslavije, pedagoški programi, potujoča razstava reprodukcij, kustos pedagog

V letu 1959 je Komunistična partija Jugoslavije obeležila štirideseto leto delovanja. V sodelovanju z različnimi ustanovami so želeli skozi celo slavnostno leto po vseh republikah pripraviti dogodke, s katerimi bi državljane seznanjali z revolucionarnim bojem KPJ. V Narodni galeriji so se v ta namen odločili organizirati potujočo razstavo reprodukcij umetnin iz stalne zbirke, ki je v slavnostnem letu potovala po ljubljanskih osnovnih in srednjih šolah. Pri tem za ravnatelja Karla Dobido ni bilo glavno vodilo upoštevanje političnih smernic, temveč ideja o muzejih in galerijah kot izobraževalnih ustanovah.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Ajda ŠEME, The National Gallery of Slovenia and Its 1959 Program Dedicated to the 40th Anniversary of the Communist Party of Yugoslavia – the Beginning of Planned Educational Activity?

Keywords: Art education, the National gallery of Slovenia, the Communist party of Yugoslavia, pedagogical programs, travelling exhibition of art reproductions, curator-educator

The Communist party of Yugoslavia (KPJ) celebrated its 40th anniversary in 1959. Their plan was to cooperate with various institutions and hold nationwide events that would remind the citizens of the KPJ's revolutionary fight for the entire commemorative year. The National Gallery of Slovenia decided to organize a travelling exhibition of art reproductions from its permanent collection, which was hosted in primary and secondary schools of Ljubljana. In doing so, the Gallery's director Karel Dobida was not motivated by politics, but rather by his idea to transform museums and galleries into educational institutions.
